MILKFOOD LIMITED

5th Floor, 91, Bhandari House, Nehru Place, New Delhi-110 019
Ph.: 26460670-4 / 26463773 Fax : 011-26460823
E-mail : milkfoodltd@milkfoodltd.com, Website : www.milkfoodltd.com
CIN : L15201PB1973PLC003746 GST : 07AAACM5913B1ZY

03rd February, 2021

MFL\SCY\2020 - 21
The Manager (Listing)
The BSE Limited
1st Floor, New Trading Ring,
Rotunda Building
P J Towers, Dalal Street,
Fort, Mumbai-400 001

Sub: Published Notice of Board Meeting
Scrip Code No.: 507621

Dear Sir/Madam,

Pursuant to the Regulation 30 & 47 of SEBI (Listing Obligations and Disclosure Requirements), Regulations 2015 ("the Regulations"), please find enclosed herewith copy of the Notice published by the Company in the newspapers on 02nd February, 2021 in relation to the Board Meeting of the Company scheduled to be held on 12th February, 2021.

You are requested to take the same on your records.

Thanking you,
For Milkfood Limited

MILKFOOD LIMITED NEW DELHI

Rakesh Kumar Thakur
Company Secretary

Encl: As above

milkfood

Regd. Office : P.O. Bahadurgarh-147021 Distt. Patiala (Punjab)
Phones : 0175-2381404 / 2381415
Fax : 0175-2380248

Big spending on infrastructure will help economy: Sitharaman

Announces various projects that would boost infra sector like NIP to cover 7,400 projects by 2025

Union finance minister Nirmala Sitharaman addressing the post-Budget Press conference on Monday. SNS

STATESMAN NEWS SERVICE
NEW DELHI, 1 FEBRUARY

The government has decided to spend big on infrastructure across a wide variety of sectors to give a greater impetus to the economy, said finance minister Nirmala Sitharaman in her post-Budget Press conference today.

The minister, who was addressing the conference along with her team, said the big spending on infrastructure would help give the much-needed demand push to the economy, which is recovering from the impact of Covid-19.

"Budget 2021 comes at a time when all of us desire to give greater impetus to the economy, we thought this impetus would be qualitatively spent well and would give the needed demand push if we spend big on infrastructure," she said.

In her Budget, Nirmala Sitharaman announced various projects which would boost the infra sector like the National Infrastructure Pipeline to cover 7,400 projects by 2025.

She has also earmarked Rs. 1.03 lakh crore for Tamil Nadu, Rs. 65,000 crore for Kerala and Rs. 34,000 crore for Assam to develop their special infrastructure projects.

In the conference, the minister also highlighted the steep increase in budget outlay in the health sector.

"The government has attended to the needs of the health sector, capacity building in health has been given a big place with focus down to the planning of block-level requirements," said the finance minister.

The minister also talked about the Agriculture Infrastructure Development Cess (AIDC), she said, it was introduced in order to improve agricultural infrastructure.

"We have a dedicated amount coming out of the budget rather than that going it to the consolidated fund. It might still go but we know what is going to be used for agriculture infrastructure," said Sitharaman.

Sitharaman also mentioned that the government has made government accounts more transparent, and is absolutely upfront with the fiscal deficit.

"We ensured repeated review of capital expenditure and ensured that spending was encouraged and not delayed. Our fiscal deficit which started at 3.5 per cent during February 2020 has increased to 9.5 per cent of GDP, so we have spent, we have spent and we have spent. At the same time, we have given a clear glide path for deficit management. We have made brave decisions to keep government accounts open and transparent," she saidThe finance minister also took a potshot on Wayanad MP, Rahul Gandhi, who alleged the central government to handover India's assets to crony capitalists earlier on the day.

Sitharaman said Rahul Gandhi "should understand that either he knows nothing about what he is talking about, or that he is ill-advised."

"Under Congress, they gave away one sea port development on an invitation to one of the crony capitalists he is talking about. Can he explain how for developing Vizhinjam port, a 'crony capitalist' person, I would not call him that, he (Rahul) uses that word, the Congress party invited him during the then government in Kerala," said the minister.

On being asked on farmers protest, Sitharaman said the government is and has always been open to dialogue with farmers. The agriculture minister has been ready to have a clause-by-clause discussion with farmers on the farm laws. "Hence we believe that dialogue is the way forward," Finance Minister Nirmala Sitharaman.

The Minister emphasized that budget has introduced various reforms in the financial sector including IPO of LIC and increase in FDI in the insurance sector.

Cong: Union Budget let down like never before, will unravel soon

PRESS TRUST OF INDIA
NEW DELHI, 1 FEBRUARY

Asserting that the Union Budget was a "let down like never before", the Congress on Monday claimed that it will unravel soon, and described the imposition of cess on petrol and diesel in the budget as a "vengeful act" against the thousands of farmers who took out the tractor rally.

The opposition party said it was a case of "wrong diagnosis and prescription", and that finance minister Nirmala Sitharaman could have been "brave" by extending help to the poor, but chose to be "timid".

Congress leader P Chidambaram said Sitharaman "deceived" those who were listening to her speech, especially the MPs, had no clue that she has imposed cesses on a large number of products including petroleum and diesel-Rs 2.50 on petrol per litre and Rs 4.00 on diesel per litre.

"It was a vengeful act against the thousands of farmers who took out the longest tractor rally in history. It was also a cruel blow to federalism because the states do not get a share of the revenue from cesses," the former finance minister said while addressing a press conference. He said this was a "cruel blow" to the average citizen, including farmers.

"She deceived the people of India, especially the poor, the working class, the migrants, the farmers, the industrial units that had been closed down permanently, and those who had lost their jobs, both regular and informal, and are still looking for jobs," he alleged.

Finance minister Sitharaman presented the budget for 2021-22 in Lok Sabha and read out the budget speech in the Lok Sabha from a tablet on Monday instead of a conventional paper document as the first paperless budget since independence was presented by the government due to the Covid situation.

Reading out a party statement, Chidambaram said Sitharaman did not mention defence at all, "as if the Chinese had vacated occupied Indian territory".

THUMBNAILS

Cold and foggy weather in the Capital on Monday.
SUBRATA DUTTA

Dumping homeless people: Taking cognisance of officials dumping homeless people outside Indore amid the biting cold, the Madhya Pradesh Human Rights Commission (MPHRC) has sought a report from the state's chief secretary and senior officers of Indore, an official said on Monday. PTI

SC accepts resignation: The Supreme Court Monday accepted the resignation of Nagaland Lokayukta Justice (retd) Uma Nath Singh, days after he said he was willing to step down as suggested by the apex court provided the state government or others are restrained from initiating any kind of action or defaming him in media based on the pending plea. PTI

Threat messages: Uttar Pradesh's BJP legislator Sadar Sarita Bhadauria has received multiple messages on *WhatsApp* from a Pakistani number threatening to kill her, Prime Minister Narendra Modi, and senior BJP and RSS leaders, police said on Monday. PTI

BUDGET BYTES

Union finance minister Nirmala Sitharaman along with MoS finance Anurag Thakur during the post-budget Press conference, at National Media Centre, in the Capital on Monday. SNS

Budget turns paperless: From finance minister Nirmala Sitharaman reading out her 110-minute speech from a tablet to seating arrangements in tune with pandemic times, there were quite a few firsts during the presentation of the 2021-22 Union Budget in the Lok Sabha on Monday. Also, for the first time, the Budget went paperless and members were provided soft copies of the speech and documents. Sitharaman continued with the practice of carrying the red-coloured 'bahi khata'. Only that this time around, tablet replaced papers in the red bag. SNS

Budget ignored Andhra: Expressing disappointment over the Union Budget, YSRCP senior leader Vijaya Sai Reddy described as 'step-motherly treatment' of the state by the Centre. He rued the Budget ignored Andhra Pradesh which was reeling under financial problems and waiting for Central help. Despite support to the NDA government in all its Bills or initiatives, the state failed to secure any package from the Centre. SNS

Sena says Maharashtra ignored: The ruling Shiv Sena on Monday said Maharashtra was ignored in the Union Budget while its allies NCP and Congress termed the annual financial plan as disappointing amidst the coronavirus pandemic and a move towards privatisation. Deputy chief minister and state finance minister Ajit Pawar said: "At a time when country`s scientists gave life to the people by inventing Covid-19 vaccine, the Budget has once again put the public on the path of death". PTI

CPI claims Union Budget is pro-corporate, nothing for poor: Criticised the Union Budget, the Communist Party of India (CPI) on Monday claimed it was pro-corporate and big businesses and has nothing for the poor. The budget opened up agriculture, insurance sector and 'everything' for foreign direct investment (FDI), party general secretary D Raja said, adding a fitting reply would be given for the 'anti-people' Budget. PTI

Guj Cong dubs Budget as 'huge disappointment': Even as the industry welcomed the Union Budget 2021-22 presented on Monday, the Opposition Congress in Gujarat criticised the annual financial statement, saying it will create more economic imbalance and increase inflation. According to the Congress, the budget came as a "huge disappointment" for the common man hit by inflation, loss of work and unemployment. PTI

MP Cong says nothing for farmers: Madhya Pradesh Congress president and former chief minister Kamal Nath dubbed the 2021-22 Union Budget as 'highly disappointing', and said it has nothing for farmers, who are agitating for over two months against the Centre's three new farm laws. However, chief minister Shivraj Singh Chouhan hailed the Budget as 'Atmanirbhar Bharat ka Budget' which would create job opportunities and fuel growth. PTI

India concerned over military coup in Myanmar: India on Monday expressed concern over the military coup in Myanmar, saying the rule of law and the democratic process must be upheld in the country. Reacting to the neighbouring country, the Ministry of External Affairs said India was monitoring the situation closely since it had been steadfast in supporting the democratic transition in Myanmar. According to reports from Myanmar, the country's powerful military grabbed power in a coup against the civilian government and imposed a state of emergency after detaining Nobel Laureate Aung San Suu Kyi and other leaders of her National League for Democracy (NLD) in the early hours of Monday. SNS

SPECIAL TRAINS

For the convenience of passengers, Railways have decided to run the following Additional Special Trains as per the schedule given below:-

04646/04645 JAMMU TAWI - JAISALMER - JAMMU TAWI SPECIAL EXPRES TRAIN (4 days in a week)

Train No.: 04646		↓ STATIONS ↑	Train No.: 04645	
ARR.	DEP.		ARR.	DEP.
----	22:25	JAMMU TAWI	05:40	----
05:45	----	JAISALMER	----	22:45

DAYS OF RUN: **04646** from **Jammu Tawi** on every Monday, Tuesday, Thursday & Saturday from 08.02.2021 till further advice & **04645** from **Jaisalmer** on every Wednesday, Thursday, Saturday & Monday from 10.02.2021 till further advice.
STOPPAGE: Kathua, Pathankot Cantt, Mukerian, Jalandhar Cant, Phagwara Jn, Ludhiana Jn, Khanna, Sirhind Jn, Rajpura Jn, Ambala City, Ambala Cantt, Jagadhri Workshop, Yamunanagar Jagadhari, Saharanpur, Deoband, Muzaffarnagar, Khatauli, Sakhoti Tanda, Meerut Cantt, Meerut City Jn, Modinagar, Muradnagar, Naya Ghaziabad, Ghaziabad, Delhi Jn., Delhi Sarai Rohilla, Delhi Cantt, Palam, Gurgaon, Garhi Harsaru Jn, Pataudi Road, Khalilpur, Rewari, Bawal, Harsauli, Khairthal, Alwar Jn, Malakhera, Rajgarh, Bhongir, Bandikui Jn, Dausa, Bassi, Khatipura, Getor Jagatpura, Gandhinagar Jaipur, Jaipur, Phulera Jn, Nawa City, Makrana Jn, Merta Road Jn, Raika Bagh, Jodhpur Jn, Raika Bagh, Phalodi Jn, Ramdevra & Pokran Stations.
ACCOMMODATION: 1st AC, AC 2 Tier, AC 3 Tier, Sleeper & Second Seating (Reserved).

04662/04661 JAMMU TAWI - BARMER - JAMMU TAWI SPECIAL EXPRES TRAIN (Tri-Weekly)

Train No.: 04662		↓ STATIONS ↑	Train No.: 04661	
ARR.	DEP.		ARR.	DEP.
----	22:25	JAMMU TAWI	05:40	----
04:00	----	BARMER	----	23:55

DAYS OF RUN: **04662** from **Jammu Tawi** on every Wednesday, Friday, & Sunday from 10.02.2021 till further advice & **04661** from **Barmer** on every Friday, Sunday & Tuesday from 12.02.2021 till further advice.
STOPPAGE: Kathua, Pathankot Cantt, Mukerian, Jalandhar Cant, Phagwara Jn, Ludhiana Jn, Khanna, Sirhind Jn, Rajpura Jn, Ambala City, Ambala Cantt, Jagadhri Workshop, Yamunanagar Jagadhari, Saharanpur, Deoband, Muzaffarnagar, Khatauli, Sakhoti Tanda, Meerut Cantt, Meerut City Jn, Modinagar, Muradnagar, Naya Ghaziabad, Ghaziabad, Delhi Jn., Delhi Sarai Rohilla, Delhi Cantt, Palam, Gurgaon, Garhi Harsaru Jn, Pataudi Road, Khalilpur, Rewari, Bawal, Harsauli, Khairthal, Alwar Jn, Malakhera, Rajgarh, Baswa, Bandikui Jn, Dausa, Bassi, Khatipura, Getor Jagatpura, Gandhinagar Jaipur, Jaipur, Phulera Jn, Makrana Jn, Merta Road Jn, Raika Bagh, Jodhpur Jn, Basni, Luni Jn, Dundara, SamdariJn, Balotra Jn, Baytu & Utarlai Stations.
ACCOMMODATION: 1st AC, AC 2 Tier, AC 3 Tier, Sleeper & Second Seating (Reserved).

03509/03510 ASANSOL MAIN - GONDA JN. - ASANSOL MAIN SPECIAL TRAIN (Weekly)

Train No.: 03509		↓ STATIONS ↑	Train No.: 03510	
ARR.	DEP.		ARR.	DEP.
----	16:15	ASANSOL MAIN	11:25	----
13:00	----	GONDA JN.	----	15:00

DAYS OF RUN: **03509** from **Asansol Main** on every Tuesday from 02.02.2021 till further advice & **03510** from **Gonda Jn.** on every Wednesday from 03.02.2021 till further advice.
STOPPAGE: Chittaranjan, Madhupur Jn, Jasidih Jn., Jhajha, Kiul Jn, Barauni Jn., Samastipur Jn, Muzaffarpur Jn, Hajipur Jn, Chhapra, Ballia, Mau Jn, Azamgarh, Shahganj Jn, Akbarpur, Goshainganj, Ayodhya & Mankapur Jn Stations.
ACCOMMODATION: AC 3 Tier, Sleeper & Second Seating (Reserved).

Note : The above Special Trains will have the reserved accommodation only.

For any other information passengers are requested to contact Railway Enquiry No. 139 or may visit Indian Railways website https://enquiry.indianrail.gov.in or NTES App.

Note: All norms of the State and Central Government regarding COVID-19 including Social distancing, sanitization etc., must be followed in the trains and at the Railway stations. All other precautions associated with COVID-19 should also the ensured.

RailMadad Helpline No. 139 • Visit RailMadad website: www.railmadad.indianrailways.gov.in & download Railmadad app.

NORTHERN RAILWAY
Your Convenience - Our Concern
Visit us at : www.nr.indianrailways.gov.in
SERVING CUSTOMERS WITH A SMILE

Terrorists hideout busted, cache of arms & ammunition recovered

JAMMU, 1 FEBRUARY

Security forces on Monday busted a terrorist hideout and recovered a cache of arms and ammunition in the forest area of Rajouri district thereby thwarting attempts to revive terrorism in the area.

Army's spokesman Lt. Colonel Devender Anand said that a joint operation by Indian Army and J&K Police led to swift and timely recovery of large cache of weapons and ammunition from dense forest area of Gadyog in Khawas region of Rajouri.

Based on specific information from a reliable source, joint operation was undertaken by Indian Army and J&K Police in general area of Chikakhet in Gadyog forest of Khawas region of Rajouri District, South of Pir Panjal Ranges. SNS

Record ₹1.10 lakh cr for Rlys in Budget: FM

SNS & PTI
NEW DELHI, 1 FEBRUARY

Finance Minister Nirmala Sitharaman announced on Monday a record sum of Rs 1.10 lakh crore for the Railways, out of which Rs 1.07 lakh crore is for capital expenditure, and said the national transporter would monetise the dedicated freight corridors after its commissioning.

Presenting the Union Budget 2021-22, Sitharaman also applauded the services provided by the Railways to transport essential goods across the country during the coronavirus lockdown.

"I am announcing a record sum of Rs 1,10,055 crore for railways of which Rs 1,07,100 crore is for capital expenditure only," she said.

"Indian Railways have prepared a National Rail Plan for India 2030. The plan is to create a future ready railway system by 2030 bringing down the logistic cost for industry is at the core of the strategy to enable Make In India," Sitharaman said.

She said it was expected that the eastern and western dedicated freight corridors (EDFC and WDFC) would be commissioned by June 2022.

"The following additional initiatives are also proposed. The Sonenagar-Gomoh section of 263 km on EDFC will be taken up in PPP mode this year itself. Gomoh-Dankuni section of 274.3 km will also be taken up shortly in short succession," she said.

The finance minister said the Railways would take up the future dedicated freight corridor projects -- East Coast Corridor from Kharagpur to Vijayawada, East-West Corridor from Bhusawal to Kharagpur to Dankuni and North-South Corridor from Itarsi to Vijayawada.

Sitharaman said the detailed project report would be undertaken in the first phase.

She said broad gauge route electrification was expected to reach 46,000 route kilometres, which is 72 per cent by the end of 2021 from 41,548 km from October 1, 2020, adding that 100 per cent electrification of such routes would be completed by December 2023.

Stressing on the passenger convenience and safety, she said the Railways would introduce the aesthetically-designed vistadome LHB coaches on tourist routes for better travel experience to passengers.

"The safety measures taken in last few years have have borne results. To further strengthen this effort high density network and highly utilised network routes will be provided with indigenously designed automatic train collision system that eliminates train collusion due to human error," she said.

FM announces ₹93,224.31 cr for education in Budget

STATESMAN NEWS SERVICE
NEW DELHI, 1 FEBRUARY

Union finance minister, Nirmala Sitharaman in her third Budget speech on Monday made some important announcements regarding the education sector and on the training and upskilling front. The Finance Minister announced a total of 93,224.31 crore for the Ministry of Education this year, in comparison to last Budget's allocation of Rs 99,311.52 crore.

The government is intent on implementation of the New Education Policy (NEP) that was introduced last year which aims at universalisation of education from pre-school to secondary level. In this policy, the government announced that students will not be forced to study any particular language.

As envisaged in the NEP, the '10+2' structure will be replaced with '5+3+3+4' model. It proposes a 4-year multi-disciplinary bachelor's degree in an undergraduate programme with multiple exit options. These will include professional and vocational areas.

Sitharaman announced over 15,000 schools shall be qualitatively strengthened under NEP. Presenting her third Union Budget 2021 post-Covid-19 pandemic, added, "100 new Sainik schools will be set up in partnership with NGOs, private schools, and states. We would be introducing the legislation this year to implement the setting-up of the Higher Education Commission of India."

Among the major announcements from the education sector in the Budget for 2021-22, she also stressed on the need to increase collaboration with foreign institutions.

On the skill development front and to enhance opportunities for youth, in her Budget for 2021-22 speech, the Finance Minister proposed to amend the Apprenticeship Act and realign the National Apprenticeship Training Scheme for post-education apprenticeship, training of graduates and diploma holders in engineering. Finance Minister Nirmala Sitharaman set aside over Rs 3,000 crore for this purpose in the

In terms of announcements for Education Sector in Union Budget 2021, finance minister announced the setting up of a Higher Education Commission of India, 100 new Sainik schools and a central university in Leh.

Tamang demands All India Gorkha Assembly

STATESMAN NEWS SERVICE
DARJEELING, 1 FEBRUARY

Gorkha Jan Mukti Morcha leader Binoy Tamang today raised the demand for an All India Gorkha Assembly (AIGA), which he said would benefit Indian Gorkhas in the country, while also providing them political security.

"We have been demanding statehood for a long time now, with parties here also having an alliance with different national parties over the years for the same. However, it is evident that they do not have the mindset to grant us this demand. So we have to think of an alternative for which we are demanding an All India Gorkha Assembly, which can be formed after amending the Constitution," Mr Tamang told reporters.

According to him, the AIGA would not affect the demand for Gorkhaland, which would also remain. He, however, maintained that statehood would prove to be beneficial only to those living in a specific area, while being only an emotional thing for those Gorkhas living all over India. He said that the AIGA would work for Gorkhas all over India.

"We want constitutional justice for the Indian Gorkhas and safeguard of their interests against things like the NRC for which we are demanding the AIGA. The body will be a national level body of Gorkhas consisting of elected Gorkha representatives from all across the country," Mr Tamang said.

MILKFOOD LIMITED
CIN: L15201PB1973PLC003746
Regd. Office: P.O. Bahadurgarh-147021
Distt.: Patiala (Punjab); Tel: 0175-2381404
Fax: 0175-2380248; E-mail: milkfoodltd@milkfoodltd.com; Website: www.milkfoodltd.com

milkfood

NOTICE

Notice is hereby given pursuant to Regulation 29 read with Regulation 47 of SEBI (Listing Obligations and Disclosure Requirements) Regulations, 2015 that a meeting of the Board of Directors of the Company is scheduled to be held on Friday, the 12th February, 2021 at New Delhi to inter alia consider and approve the Standalone and Consolidated Unaudited Financial Results of the Company for the quarter ended 31st December, 2020.

This information is also available on the website of the Company viz. www.milkfoodltd.com and on the website of stock exchange where the shares of the Company are listed viz. www.bseindia.com.

For MILKFOOD LIMITED
Sd/-
(Rakesh Kumar Thakur)
Company Secretary

Dated: 01st February, 2021

PARSVNATH DEVELOPERS LIMITED
Regd. & Corporate Office: Parsvnath Metro Tower, Near Shandara Metro Station, Shandara, Delhi-110032
CIN : L45201DL1990PLC040945: **Tel.** : 011-43010500, 011-43050100,
E-mail :mail@parsvnath.com ; **website** : www.parsynath.com

PUBLIC NOTICE

Whereas, M/s Parsvnath Developers Ltd along with the Land Owners have been granted license for development of an IT Park over an area measuring 6.445 Acres in the revenue estate of village Fazilpur Jharsa, Sector-48, Gurugram, Haryana in accordance with the provisions of Licence No. 47 of 2008 dated 11.03.2008 granted by Director, Town & Country Planning Haryana, Chandigarh.

And whereas, some individuals have made bookings/entered into purchase agreements for allotment of units in the said I T Park (hereinafter referred as "Allottees")

And whereas in principle approval for change in Beneficiary Interest/Joint Development & Marketing Rights from Parsvnath Developers Limited to Titan Infracon LIP has been granted by Director Town & Country Planning Haryana vide memo no. LC-582-Asstt. (RK)-2019/27474 dated 08.11.2019 & LC-582- Asstt. (RK)-2020/16086 dated 11.09.2020

And whereas the Office of Director, Town & Country Planning Haryana, Chandigarh has required seeking of objections from Allottees against the said change in Beneficiary Interest/Joint Development & Marketing Rights.

Accordingly, vide this public notice objections are hereby invited from any of the Allottees in the said IT Park on the change in Beneficiary Interest/Joint Development & Marketing Rights.

Any allottee having any objection on the said change in Beneficiary Interest/Joint Development & Marketing Rights, may file his objection in the Office of Senior Town Planner, Gurugram, HUDA Complex, Sector-14 Gurugram, Haryana within 30 days of the publication of this notice, failing which it shall be presumed that there are no objections to the proposed change in Beneficiary Interest/Joint Development & Marketing Rights.

Place: Delhi
Date: 01.02.2021

For Parsvnath Developers Limited
Madan Dogra
(Authorized Signatory)

ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਬਦ

* ਮਦਰ ਟੈਰੇਸਾ : ਮੁਸਕਾਨ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲੋ ਤਾਂ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੋ, ਏਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ।
*ਅਰਸਤੂ : ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੂਰਵੀਰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੀ ਜਿੱਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾਪਕ -ਸਵ: ਸਤਿਆਨੰਦ ਸ਼ਾਕਿਰ

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸਾਂਝਾ ਅਖਬਾਰ

ਰੋਜ਼ਾਨਾ

ਮਿਹਨਤ

DAILY MEHNAT JALANDHAR | रोज़ाना मेहनत जालन्धर

ਸੰਪਾਦਕ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖੇਮਕਰਨੀ

ਸੰਯੁਕਤ ਸੰਪਾਦਕ ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸੰਪਾਦਕ ਕਮਲ ਕੁਮਾਰ

ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ਼ਬਦ

* ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ : ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਰਸਤਾ ਕਦੀਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਖੁਦ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
* ਚਾਣਕਿਆ : ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਲਈ ਚੰਗੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਲਈ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਲਦ ਨੰ. 26 ਅੰਕ 108 RNI Registration Number 61817/95 ਫੋਨ 0181-4010691 Email-dailymehnat@gmail.com, ks906725@gmail.com ਮਿਤੀ 20 ਮਾਘ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ 2077 ਮੰਗਲਵਾਰ 2 ਫਰਵਰੀ 2021 ਕੀਮਤ 2 ਰੁ.

ਬਜਟ 2021-22 : ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਤੋਹਫਾ, 16.5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਦਾ ਮਿਲੇਗਾ ਖੇਤੀ ਕਰਜ਼ਾ

ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਐਲਾਨ, ਹੁਣ ਨਾਈਟ ਸ਼ਿਫਟ 'ਚ ਮਿਲੇਗੀ ਵੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ * ਮੋਟੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਝਟਕਾ,ਸਾਲਾਨਾ 2.5 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀ.ਐਫ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਲੱਗੇਗਾ ਟੈਕਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ,1 ਫਰਵਰੀ (ਬਿਊਰੋ)–ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਮਨ ਨੇ ਬਜਟ 2021–22 'ਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਸੌਗਾਤ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਜਟ 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀ ਕਰਜੇ ਦੀ ਲਿਮਿਟ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 16.5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਦਾ ਲੋਨ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਜਟ 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਸ਼ੂਪਾਲਨ, ਡੇਅਰੀ ਤੇ ਮੱਛੀ ਪਾਲਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਫੋਕਸ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ 2022 ਤਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੁਗਣੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਮਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਲਕੀਅਤ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਦੇ ਕ੍ਰੇਡਿਟ ਟਾਰਗੇਟ ਨੂੰ 16 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਗ੍ਰੀਨ ਸਕੀਮ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,ਜਿਸ 'ਚ ਕਈ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ 2022 ਤੱਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੁਗਨੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ 80 ਮਿਲੀਅਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਮੁਫਤ ਗੈਸ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ,40 ਮਿਲੀਅਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਔਰਤਾਂ, ਗਰੀਬਾਂ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਨਕਦ ਰਾਸ਼ੀ

ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸੀਤਾਰਮਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਜਟ 2021 'ਚ ਹਰ ਖੇਤਰ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ 'ਚ ਸਿਹਤ, ਰੇਲ, ਤਕਨੀਕ,ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਤਕ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਜਟ ਤੋਂ ਖਾਸ ਉਮੀਦ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਖਰਾ ਉਤਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਬਜਟ 2021 'ਚ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਔਰਤਾਂ ਹਰ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਹੁਣ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਤੇ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਟੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੀ.ਐਫ ਵਿਚ ਜਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਜਟ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਬਜਟ 2021–22 ਵਿਚ ਪੀ ਐਫ ਵਿਚ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਕਮ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਵੱਲੋਂ ਰਾਖਵੀ ਆਮਦਨ ਲਈ ਟੈਕਸ ਛੋਟ ਨੂੰ ਤਰਕ ਸੰਗਤ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡਸ ਵਿਚ 2.5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਗਦਾਨ 'ਤੇ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਛੋਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਕ ਇਕ ਅਪ੍ਰੈਲ 2021 ਤੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਣ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਪੀ.ਐਫ ਯੋਗਦਾਨ ਵਿਚ 2.5 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਦੀ ਰਕਮ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ। ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਐਕਸਪਰਟ ਬਲਵੰਤ ਜੈਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੋਟੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦਾ ਸਾਲ ਭਰ ਦਾ ਪੀ ਐਫ ਯੋਗਦਾਨ 3 ਲੱਖ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਾਧੂ ਪੀ ਐਫ ਰਕਮ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਟੈਕਸ ਲੱਗੇਗਾ।

ਆਯੂਸ਼ਮਾਨ-ਭਾਰਤ ਸਰਬੱਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਯੋਗ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ

ਜਲੰਧਰ–ਆਯੂਸ਼ਮਾਨ–ਭਾਰਤ ਸਰਬੱਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਕੈਸ਼ਲੈਸ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ1 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਡਿਪਟੀ ਘਨਸ਼ਿਆਮ ਥੋਰੀ ਨੇ ਦ?ਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੈਂਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 500 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਡ ਬਣਨੇ ਬਕਾਇਆ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਲਾਕ ਜਮਸ਼ੇਰ ਵਿਚ ਸੀ ਐਸ ਸੀ ਫੋਲੜੀਵਾਲ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਜਗਰਾਲ, ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਤੇ ਬਰਸਾਲ ਵਿੱਚ, ਜੰਝ ਘਰ ਕੋਟਲੀ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾਨਾ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਫਤਹਿ ਖਾਨ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਵਡਾਲਾ ਤੇ ਕੁਕਿੜ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਸੀ ਐਸ ਸੀ ਵਿਚ 1 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ 3 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਧਨੋਵਾਲੀ ਅਰਬਨ ਪੀ ਐਚ ਸੀ, ਸੌਫੀ ਪਿੰਡ ਸਬ ਸੈਂਟਰ, ਗੁਰਦਪਆਰਾ ਗਪਰੂ ਰਵਿਦਾਸ, ਖਾਂਬੜਾ, ਏ.ਡਬਲਿਯੂ.ਸੀ ਤਾਜਪੁਰ ਅਤੇ ਬਗੀਚੀ ਮੁਹੱਲਾ ਬੀਬੀਏ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਮਸ਼ੇਰ ਵਿਖੇ 4 ਫਰਵਰੀ ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕ ਆਦਮਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਪਿੰਡ ਜੰਡੂ ਸਿੰਘਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਿੰਡ ਹਰੀਪੁਰ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਚੋਮਨ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੂਹੜਵਾਲੀ, ਐਸ ਐਚ ਸੀ ਅਲਾਵਲਪੁਰ (ਵਾਰਡ ਨੰ 1–5) ਵਿਖੇ 1 ਫਰਵਰੀ ਤਂ 3 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਡਰੋਲੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਪੀ ਐਚ ਸੀ ਸੈਂਟਰ, ਬਿਆਸ ਪਿੰਡ ਸਬ ਸੈਂਟਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਅਲਾਵਲਪੁਰ (ਵਾਰਡ ਨੰ. 6–11), ਏ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ. ਘੁੜੈਲ ਅਤੇ ਧੋਗੜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 4 ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਜਦਕਿ ਮਹਿਤਪੁਰ ਬਲਾਕ ਵਿਚ ਸੰਘਵਾਲ ਸਬ ਸੈਂਟਰ, ਏ ਡਬਲਯ ੂਸੀ ਅਡਰਾਮਨ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਮਲੜੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਉੱਗੀ ਅਤੇ ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਿਖੇ 1 ਤੋਂ 3 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਸ਼ੰਕਰ, ਐਮ ਪੀ ਐਚ ਸੀ ਸਰੀਂਹ, ਏ ਡਬਲਯੂਸੀ ਮਹਿਤਪੁਰ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਬਾਠ ਅਤੇ ਏ ਡਬਲਯ ੂਸੀ ਖੁਰਮਪੁਰ ਵਿਖੇ 4 ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਸ੍ਰੀ ਥੋਰੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਲਾਕ ਜੰਡਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਐਮ ਪੀ ਐਚ ਸੀ ਪਿੰਡ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ, ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਰੁੜਕਾ ਕਲਾਂ, ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਜੰਡਿਆਲਾ, ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਗੋਰਾਇਆ, ਜੀ ਪੀ ਐਸ ਪਾਸਲਾ, ਐਸ ਐਚ ਸੀ ਕਾਹਨਾ ਢੇਸੀਆਂ ਵਿਖੇ 1 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਤੇ ਬੰਡਾਲਾ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਸਮਰਾਏ, ਏ ਡਬਲਯ ੂਸੀ ਗੋਹਾਵਰ, ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਮਹਾਲ, ਐਸ ਐਚ ਸੀ ਘੁੜਕਾ ਵਿਖੇ 4 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਬਿਲਗਾ ਵਿਖੇ ਸੀ ਐਚ ਸੀ ਨੂਰਮਹਿਲ, ਪਿੰਡ ਨੂਰਮਹਿਲ/ਸੈਕਟਰ ਚੂਹੇਕੀ ਵਿਖੇ 1 ਫਰਵਰੀ, ਏਡਬਲਯੂਸੀ ਸੰਘਵਾਲ/ਖੋਖੋਵਾਲ ਵਿਖੇ 2 ਫਰਵਰੀ, 3 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਐਸ ਸੀ ਸੰਘੇ ਖਾਲਸਾ/ ਪੰਡੋਰੀ ਵਿਖੇ ਐਸਸੀ ਸੰਘੇ ਖਾਲਸਾ, 4 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਪ੍ਰਤਾਪਪੁਰ/ ਮੈਨਵਾਲ ਅਤੇ 5 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਏ ਡਬਲਯੂ ਸੀ ਅੱਜਲਾ/ਸੰਗਤਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਦੋ–ਦੋ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਇਸੇ ਤਰਵੰ ਬਲਾਕ ਬੜਾਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਪਿੰਡ ਵਿਰਕ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਭਵਨ ਪਿੰਡ ਤੇਹਿੰਗ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਸੈਫਾਬਾਦ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਅਪਰਾ ਵਿਖੇ 1 ਤੋਂ 3 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਪੀਐਚਸੀ ਨਾਗਰ, ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਲਸਾੜਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਮੰਡੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਰਾਮਗੜ੍ਹ, ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਗੜ੍ਹਾ ਵਿਖੇ 4 ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਕਾਲਾ ਬਕਰਾ ਵਿਖੇ ਐਮ ਪੀ ਐਸ ਸੀ ਪੰਡੋਰੀ ਨਿੱਜਰਾਂ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਭਟਨੂਰਾ ਲੁਬਾਣਾ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਰਾਜਪੁਰ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਕੌਜਾ ਅਤੇ ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਮੋਗਾ ਵਿਖੇ 1 ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਅਤੇ 4 ਤੋਂ 6 ਫਰਵਰੀ ਤਕ ਸੀ ਡੀ ਭੋਗਪੁਰ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਸਡਾਨਾ, ਕਾਲਾ ਬੱਕਰਾ ਆਂਗਣਵਾੜੀ ਕੇਂਦਰ, ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਮਾਨਕਰਾਏ ਅਤੇ ਸਬ ਸੈਂਟਰ ਬੂਲੋਵਾਲ ਵਿਖੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਮੌਕੇ ਆਪਣਾ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਈ–ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ

ਮੈਕਸ ਸਵਿਚ ਗੇਅਰਸ ਪ੍ਰ. ਲਿ. ਨੇ ਸਦਾ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ : ਜੈ ਕਿਸ਼ਨ ਸੈਣੀ

ਜਲੰਧਰ–ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੇਅਰ ਸ੍ਰੀ ਜੈ ਕਿਸ਼ਨ ਸੈਣੀ ਨੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਕਸ ਸਵਿਚ ਗੇਅਰਸ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਸੰਗਠਿਤ ਬਿਜਲੀ ਯੰਤਰ ਨਿਰਮਾਤਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਉੱਚ ਕੁਆਲਿਟੀ ਭਰਪੂਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ 'ਚ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਕਸ ਦੇ ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੈ ਕਿਸ਼ਨ ਸੈਣੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਲ 1960 'ਚ ਜਲੰਧਰ 'ਚ ਮੈਕਸ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਵਿਚ ਗੇਅਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਸਵਿਚ ਗੇਅਰਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਚਾਲਨ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਸਾਲ 2006 'ਚ ਸੰਸਾਰਪੁਰ ਟੈਰੇਸ 'ਚ ਆਪਣੀ ਦੂਜੀ ਇਕਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਕਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 61 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ। ਮੈਕਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਿਤਵਨ ਸੈਣੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ੰਮੀ ਕਾਲੜਾ ਅਤੇ ਤੇਜਲ ਸੈਣੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਮੋਟਰਸ, ਸਮਰਸੀਬਲ ਪੰਪ, ਪੀ.ਵੀ.ਸੀ. ਇੰਸੁਲੇਟਿਡ ਵਾਇਰ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰੋਡਕਟ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਸਰਕਿਟ ਬ੍ਰੇਕਰ (ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ) 'ਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੁਣਵੱਤਾ 2010 ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਜੈ ਕਿਸ਼ਨ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਉੱਚ ਕਰਦਾਤਾ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਕੈਪਸ਼ਨ–ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਕਸ ਸਵਿਚ ਗੇਅਰਸ ਪ੍ਰ. ਲਿ. ਦੇ ਐੱਮ.ਡੀ ਜੈ ਕਿਸ਼ਨ ਸੈਣੀ।

ਜਲੰਧਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੂ.ਡੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਕਾਰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਬਣਿਆ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ- ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ

ਜਲੰਧਰ–ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਲੋਂ ਦਿਵਿਆਂਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ–ਵੱਖ ਭਲਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਯੂ.ਡੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਜੀਦਾ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਵਿਆਂਗਤਾ ਪਹਿਚਾਣ ਪੱਤਰ (ਯੂ.ਡੀ.ਆਈ.ਡੀ.) ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸੂਬੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਘਨਸ਼ਿਆਮ ਥੋਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਯੂ.ਡੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 3510 ਬਿਨੈਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ 3134 ਯੂ.ਡੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਕਾਰਡ ਸਫ਼ਲਤਾਪੂਰਵਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਲੋਂ ਯੂ. ਡੀ. ਆਈ. ਡੀ.ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਸ ਮੁਕਾਮ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁਹਿਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਯੂ. ਡੀ. ਆਈ.ਡੀ.ਕਾਰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਡਲ ਏਜੰਸੀ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਹਿਚਾਣ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਿਮ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ।

ਕਮਲਾ ਹੈਰਸ ਨੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਣ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ-ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਬਿਊਰੋ)–ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਮਪਲ ਕਮਲਾ ਹੈਰਸ ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਣ ਗਈ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਗਏ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਜੋ ਬਾਈਡਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਦੀ ਜੈਨ ਸਾਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ "ਕਮਲਾ ਹੈਰਸ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਣਨ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।"

ਪ੍ਰੈਸ ਸੈਕਰਟਰੀ ਨੇ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਾਈਡਨ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਣ ਦੀ ਨਜ਼ਰ

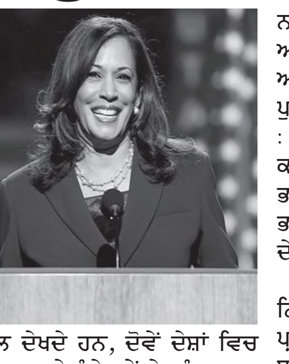

ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਸਫਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਬਾਈਡਨ ਵਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ (ਸੈਕਰਟਰੀ ਆਫ ਸਟੇਟ) ਟੋਨੀ ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸੀਨੇਟ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ : "ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼, ਭਾਂਵੇਂ ਉਹ ਚੀਨ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਜੁਰਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।"

ਇਹ ਦੁਵੱਲੇ ਸਬੰਧ ਸਿਵਲ ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਸਮਝੌਤੇ (ਜਾਰਜ ਬੁਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ) ਸਮੇਤ ਸੂਚਨਾ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਹਿੰਦ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਕਲਪਨਾ (ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ) ਨਾਲ ਹੋਰ ਪੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਏਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਚੋਣਾਂ ਜੋ ਬਾਈਡਨ ਨੇ ਲੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਵਜੋਂ ਹਿੰਦ ਦੀ ਮੂਲ ਜਮਪਲ ਕਮਲਾ ਹੈਰਸ ਨੂੰ ਉਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਲੜਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਮਲਾ ਹੈਰਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਮ੍ਰੀਕਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਜੋ ਬਾਈਡਨ ਨੂੰ ਚੋਣ ਫੰਡ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਡਾਲਰ ਦਿੱਤੇ।

ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ : ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਿੰਕ ਖੰਗਾਲ ਰਹੀ

ਬਲਦੇਵ ਸਿਰਸਾ, ਹਵਾਰਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਮੇਤ 50 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੂੰ ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਦੇ ਸਮਨ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰਸ ਸਮੇਤ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੋਂ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ

ਲੁਧਿਆਣਾ/ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਬਿਊਰੋ)—ਲਗਭਗ 2 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਚਲ ਰਹੇ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਆਇਆ। ਟੇਰਰ ਫੰਡਿੰਗ ਐਂਗਲ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ (ਐਨ.ਆਈ.ਏ.) ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਗੂਆਂ, ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰਸ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤਕ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਚਲੀ। ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਕਿਸਾਨ ਆਗੂ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ ਵੀ ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਨੇ ਸਮਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਉਥੇ ਹੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ 17 ਕਾਰੋਬਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਵੰਡ ਕੇ ਆਏ ਹਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ 50 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟਰਸ ਦੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਆਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਹੋਈ।

ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਲਤੇਜ ਪਨੂੰ ਸਹਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਸਮਨ

ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਨੇ ਟੂਰਿਸਟ ਬਸ ਅਪਰੇਟਰ ਇੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਜ (47), ਨੱਟ ਬੋਲਟ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਰੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ (56), ਕੇਬਲ ਟੀ.ਵੀ. ਆਪ੍ਰੇਟਰ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ (56) ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬਲਤੇਜ ਪਨੂੰ (52) ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਠਿਕਰੀਵਾਲ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਨੋਬੇਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।

* * * * * * *

ਲਾਲਾ ਜਗਤਨਾਰਾਇਣ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਿਲਾਈ-ਕਢਾਈ-ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ, ਪੱਟੀ

ਪਰਮ ਆਦਰਣੀਯ ਪਰਮ ਪੂਜਨੀਕ ਦੇਵੀ ਜੀ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਵਿਜੇ ਕੁਮਾਰ ਚੋਪੜਾ ਜੀ (ਸੰਚਾਲਕ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਪੱਤਰ ਸਮੂਹ) ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਲਾਈ ਕਢਾਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਬਿਊਟੀ ਪਾਰਲਰ ਕੇਂਦਰ ਦੇਵੀ ਜੀ ਦੇ ਮੰਦਰ ਚੌਕ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਪੱਟੀ ਵਿਖੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਨਵੇਂ ਬੈਚ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਪੂਰਣ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਯੋਗ ਟੀਚਰਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਲਾਕੇ ਲਈ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਇਕ ਵਰਦਾਨ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਸਟਰ ਅਮੀਰ ਚੰਦ ਚੇਅਰਮੈਨ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੋਧ

26 ਜਨਵਰੀ 2021 ਦੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ–13 ਮੱਘਰ–ਗਲਤ ਛਪ ਗਈ ਹੈ–ਇਹ ਤਾਰੀਖ 13 ਮਾਘ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਭੁੱਲ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ।

–ਸੰਪਾਦਕ

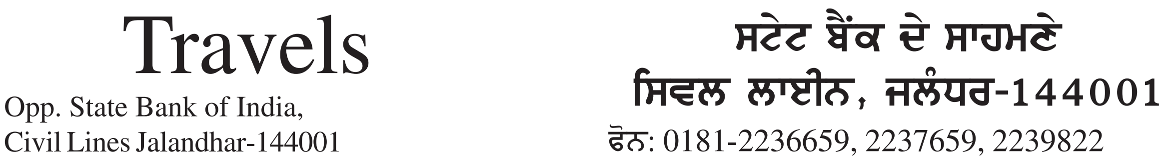

* Domestic & International Air Tickets * Visa & Passport Assistance * Holiday Packages, Cruise & Hotel Booking * Honeymoon Packages

IATA · TAAI · OTOAI · TAFI · UFTAA

Sondhi Travels

Opp. State Bank of India,
Civil Lines Jalandhar-144001
Phones : 0181-2236659, 2237659, 2239822
Fax: 0181-2223162
Court Road, PHILLAUR (Distt.Jalandhar)
Ph.: +91-1826-222578, 222404
Email :info@sondhitravels.com
www.sondhitravels.com

ਸੌਂਧੀ ਟਰੈਵਲਜ਼

ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਸਿਵਲ ਲਾਈਨ, ਜਲੰਧਰ-144001
ਫੋਨ: 0181-2236659, 2237659, 2239822
ਫੈਕਸ : 0181-2223162
ਕੋਰਟ ਰੋਡ, ਫਿਲੌਰ (ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ)
ਫੋਨ: +91-1826-222578, 222404
Email : info@sondhitravels.com
www.sondhitravels.com

ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗ : ਦਾਨ, ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਤਸਕਰੀ

—ਡਾ. ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ, ਗੁਰਦੇ ਵੇਚਣੇ, ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਨਿੱਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਕੱਢ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਦਾ ਕੱਢਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਿਰੋਹ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਗਰਮ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੇ ਖ਼ਰੀਦਣੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਆਮ ਗੱਲ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੰਨ 1954 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਕ ਜਣੇ ਦਾ ਗੁਰਦਾ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਫਿੱਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਨ 1960 ਵਿਚ ਜਿਗਰ, ਦਿਲ ਤੇ ਪੈਨਕਰੀਆਜ਼ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ (ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਪਿਉਂਦੀਕਰਨ) ਕੀਤੇ ਗਏ। ਫੇਫੜੇ ਤੇ ਅੰਤੜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ 1980 ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ 600 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮੜੀ ਤੋਂ ਨੱਕ ਦੀ ਰਿਪੇਅਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਲੱਤ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਡਾ. ਤਗਲੀਆ ਕੋਜ਼ੀ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਸਰਜਨ ਨੇ ਸਫਲ ਨੱਕ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਚਮੜੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ।

ਸੰਨ 1869 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜ਼ਖ਼ਮ ਛੇਤੀ ਭਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚਮੜੀ ਲਾਹ ਕੇ ਲਾਈ ਗਈ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਫਲ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ 'ਮੈਡੀਕਲ ਟੂਰਿਜ਼ਮ', 'ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ' ਤੇ ਅੰਗਾਂ ਪਿੱਛੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਤਲ ਆਦਿ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ।

ਜਦੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਵੇਚਣ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਸ਼ਰ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕਈ ਗਰੀਬਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੈਸੇ ਵਾਸਤੇ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਰਸੂਖ਼ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇ ਵੇਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਤਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ।

ਕੀ ਮੁਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਗ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਨ ਰੁਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਸਾਹ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੁਤਲੀ ਫੈਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਰਨ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਗੁਰਦਾ, ਜਿਗਰ ਤੇ ਦਿਲ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਜੇ ਜਣੇ ਨੂੰ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਕੌਰਨੀਆ 12 ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਤਕ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕੋਈ ਟੈਸਟ, ਲਾਗ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਮੈਚਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅੰਗ ਵਰਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਅੰਗ ਦਾਨ ਬਾਰੇ ਕਹਿ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗ ਲਾਉਣੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਟੈਸਟ ਮੈਚ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਮੈਚਿੰਗ ਨਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਅੰਗ ਨੂੰ ਰਿਜੈਕਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਗਰਾਫਟ ਰਿਜੈਕਸ਼ਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਗ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ ਤਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗ ਕੱਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਕਿਸੇ ਭਿਆਨਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਡੂੰਘੀ ਸਿਰ ਦੀ ਸੱਟ ਲੱਗ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਆਈ.ਸੀ.ਯੂ. ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹ ਸਿਰਫ਼ ਵੈਂਟੀਲੇਟਰ ਸਦਕਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਦਿਲ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ 'ਬਰੇਨ ਸਟੈਮ ਡੈੱਥ' ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਸਾਹ ਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚਲੇ ਸੈਂਟਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਬਾਕੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਟੱਬਰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਅੰਗ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੀਮਾਂ ਇਸ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

6 ਘੰਟੇ ਦੇ ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਮਰੀਜ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਤੇ ਡੂੰਘੇ 'ਕੋਮਾ' ਵਿਚ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਅੰਗ ਕੱਢਣ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅੰਗ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :

1. ਮਰੀਜ਼ ਡੂੰਘੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ।
2. ਉਸ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ੱਕਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਠੀਕ ਹੋਣ।
3. ਉਸ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗ ਦਾਨ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਲੈਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
4. ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਏਡਜ਼/ਐੱਚ.ਆਈ.ਵੀ. ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਾਇਰਲ ਬੀਮਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਰੇਬੀਜ਼, ਸੀ.ਜੇ. ਬਿਮਾਰੀ, ਕੋਵਿਡ ਆਦਿ ਨਾ ਹੋਵੇ।
5. ਕੋਈ ਲਾਗ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।
6. ਫੈਲਿਆ ਕੈਂਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜਿਹੜੇ ਸੜਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਟੱਬਰ ਵੱਲੋਂ ਅੰਗ ਦਾਨ ਨੂੰ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਅਣਗਿਣਤ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਗ ਦਾਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ 'ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਐਜੂਕੇਟਰ' ਜਾਂ ਐਨ.ਜੀ.ਓ. ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਾਂ 'ਮੋਟੀਵੇਟਰ' ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗ ਦਾਨ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਦਾਨ ਲਈ ਕੋਈ ਟੱਬਰ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਸੈਂਪਲ, ਦਿਲ ਤੇ ਗੁਰਦੇ ਦੇ ਟੈਸਟਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਅਨੇਕ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਬਾਅਦ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤੋਂ 4 ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਹੀ ਅੰਗ ਕੱਢ ਕੇ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

1. ਜੇ ਅੰਤੜੀਆਂ ਜਾਂ ਚਮੜੀ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
2. ਗੁਰਦਾ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਵਰਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
3. ਜਿਗਰ 12 ਤੋਂ 16 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
4. ਫੇਫੜੇ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਬਾਅਦ 8 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੂਜੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅੰਗ ਦਾਨ ਲਈ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ :

1. ਨੋਟੋ—ਨੈਸ਼ਨਲ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅੰਗ ਦਾਨ ਲਈ ਬਣੀ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅੰਗ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਓਨਲਾਈਨ ਰਿਕਾਰਡ ਸਾਂਭਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਅੰਗ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਰੋਟੋ—ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਉੱਤਰੀ, ਦੱਖਣੀ ਆਦਿ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਗੋਂ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਗ ਬਦਲਣ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਰਾਖਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨੇੜੇ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

3. ਸੋਟੋ—ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਆਰਗਨ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਸੂਬੇ ਅੰਦਰਲਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖ ਕੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅੰਗ ਦਾਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਟੀਮ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਮਿਊਨੋਲੋਜਿਸਟ, ਸਰਜਨ, ਐਨਸਥੀਜ਼ੀਆਂ, ਮੈਡੀਸਨ, ਹੀਮੈਟੋਲੋਜਿਸਟ, ਪੈਥੋਲੋਜਿਸਟ ਸਮੇਤ 10 ਤੋਂ 12 ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਟੈਸਟ ਕਰ ਕੇ ਮੈਚਿੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟੋ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਅੰਗ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਾਰੀ ਟੱਪਾ ਕੇ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਸਿਰਫ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਦੀ 'ਰਿਜੈਕਸ਼ਨ' ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਅੰਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਜਾਂ ਰਸੂਖ਼ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਨੰਬਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਆਂ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਉੱਚੇ ਅਹੁਦੇ ਉੱਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬੈਠੇ ਹੋਣ।

ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਸਿਰਫ਼ ਅੰਗ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪਤਨੀ ਦਾ ਪਤੀ ਨੂੰ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਦਿ, ਪਰ ਪੋਤਰੇ, ਦੋਹਤਰੇ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਦੋ ਟੱਬਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਦੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੇ ਦੀ ਮੈਚਿੰਗ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਸਵੈਪ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਅੰਗ ਬਦਲੀ ਲਈ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ 'ਸਟੇਟ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ' ਕਮੇਟੀ ਬਿਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੱਤ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਐਡਮਿਨਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਡਾਕਟਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਕੈਮਰਾਮੈਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਮਾਪੇ, ਬੱਚੇ, ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ, ਨਾਨਾ-ਨਾਨੀ, ਭਰਾ-ਭੈਣਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਐਫੀਡੈਵਿਟ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਵਤਨੋਂ ਪਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਐਂਬੈਸੀ ਵੱਲੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਅਲੀ ਸਬੂਤ ਜਿਵੇਂ ਆਧਾਰ ਵਗੈਰਾਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਕਈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਵੈਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਿੱਛਏ ਜਿਹੇ ਨਾਮਵਰ ਵਡਾਲੀ ਭਰਾ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਮੌਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਨੌਕਰ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਲਹੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾ ਖਰੀਦਣ ਉੱਤੇ ਸਖ਼ਤ ਰੋਕ ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੇਸ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਲਗਭਗ 15 ਤੋਂ 20 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਇਕ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲੋੜ ਕਿੰਨੀ ਹੈ?

1. ਹਰ ਸਾਲ ਦੋ ਤੋਂ ਢਾਈ ਲੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਗੁਰਦਾ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ 10,000 ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੇ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਡਾਇਲਿਸਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਦਿਲ—ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਸਿਰਫ਼ 5 ਤੋਂ 10 ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

3. ਜਿਗਰ—ਲਗਭਗ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਜਿਗਰ ਹਰ ਸਾਲ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਊਂਦਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ 1000 ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਖ਼ਰਚਾ ਵੀ 25 ਤੋਂ 30 ਲੱਖ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

4. ਚਮੜੀ—ਚਮੜੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲਗਭਗ 1.4 ਲੱਖ ਭਾਰਤੀ ਹਰ ਸਾਲ ਸੜਨ ਨਾਲ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ 600 ਜਣੇ ਹੀ ਚਮੜੀ ਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ ਲਗਭਗ 1214 ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਔਸਤਨ 377 ਲੋਕ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 25 ਫੀਸਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਗ ਦਾਨ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਅੰਗ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਅੰਗ ਦਾਨ ਜਾਂ ਟਰਾਂਸਪਲਾਂਟ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ। ਭਲਾ ਫੇਰ ਮਰਨ ਬਾਅਦ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਵਿਚਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨਾਲ 23 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯਰਕ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਇੰਦੌਰ ਵਰਗਾ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਗਦਾਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿੱਛੇ ਕਿਉਂ ਹਨ?

ਮਰਨ ਬਾਅਦ ਵੀ 23 ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਲਾਂ ਸਾਲ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ 24 ਘੰਟੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿਣਾ—ਜ਼ਰਾ ਸੋਚ ਕੇ ਵੇਖਣਾ, ਅਸੀਂ ਪਿਛਾਂਹ ਕਿਉਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਦਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਸਪੇਨ, ਬੈਲਜੀਅਮ, ਫਰਾਂਸ, ਇਟਲੀ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਨਾਰਵੇ ਅਤੇ ਔਸਟ੍ਰੀਆ ਵਿਚ ਹਰ ਮਰਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ 'ਪਰਜ਼ਿਊਮਡ ਡੋਨਰ' ਮੰਨ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਆਪੇ ਹੀ ਕੱਢ ਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਫੋਨ ਨੰ. 0175-2216783

(ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ.ਸੇ.)

ਸ਼ਰਾਬ, ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ

—ਡਾ. ਹਰਸ਼ਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਚੀਨ ਵਿਚ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ 9000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਹਿਦ, ਚੌਲਾਂ ਤੇ ਫਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਈਜਿਪਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਮੀਰ ਵਰਤਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੌਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਜਿਸਨੂੰ 'ਸੁਰਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਵੀ ਈਸਾ ਮਸੀਹ ਤੋਂ 3000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 'ਛੀਛਾ ਵਜੋਂ ਮੱਕੀ ਤੋਂ ਬਣੀ ਬੀਅਰ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਈਰਾਨ ਵਿਚ 7400 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਗੂਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੈਨੀਸਿਲਵੇਨੀਆ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਖੋਜ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਿਚ। ਕੋਈ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚਲੀ ਈਥਾਨੋਲ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸਿਰੋਟੋਨਿਨ, ਡੋਪਾਮੀਨ ਅਤੇ ਐਂਡੋਰਫਿਨ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਬਰਾਹਟ ਤੇ ਤਣਾਓ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਂਦਰ ਵਾਂਗ ਉਛਲਦਾ ਕੁੱਦਦਾ ਪੱਥਰ ਯੁੱਗ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਗਲ ਚੁੱਕੇ ਫਲ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਝੂਮਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਫਲ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜੰਗਲ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਡਿੱਗੇ ਗਲੇ ਹੋਏ ਫਲ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਗ ਸੀ।

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬਰਕਲੇ ਦੇ ਫ਼ਿਜ਼ਿਓਲੋਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਰੌਬਰਟ ਨੇ 'ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਾਂਦਰ' ਨਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਗਲੇ ਹੋਏ ਫਲਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੀਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਜੈਨੇਟਿਸਟ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਗਭਗ ਇਕ ਕਰੋੜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਏ.ਡੀ.ਐੱਚ. ਚਾਰ ਜੀਨ ਵਿਚ ਬਦਲਾਓ ਲਿਆ ਕੇ ਈਥਾਨੋਲ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਐਨਜ਼ਾਈਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ 40 ਗੁਣਾ ਈਥਾਨੋਲ ਹਜ਼ਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਲੌਰੀਡਾ ਦੇ ਡਾ. ਸਟੀਵਨ ਨੇ ਵੀ ਇਹੋ ਖੋਜ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਟੱਲੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਏਨੀ ਵੱਡਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਸਿਰਫ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਫਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਸੀ।

ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਵੀ ਜਪਾਨੀ ਅਤੇ ਕੋਰੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਨ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਲਈ ਓਨੇ ਵਿਕਸਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਐਲਕੋਹਲ ਡੀਹਾਈਡਰੋਜੀਨੇਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਅੰਦਰ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੀਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਟੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਜਿਗਰ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਰਕੀ ਵਿਚ ਖੁਦਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਗੁਬੈਕਲੀ ਤੇਪੇ' ਵਿਖੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਚੌਕੋਰ ਵੱਡੇ ਭਾਂਡੇ ਮਿਲੇ ਜੋ 11,600 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਖੰਭਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਥਾਂ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਕ ਪੱਖ ਇਹ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਮੌਕੇ ਇਕੱਠ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਅਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਛੇ ਵੱਡੇ ਡਰੱਮਾਂ ਵਰਗੇ ਹਿੱਸੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਚ 40 ਗੈਲਨ ਸ਼ਰਾਬ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਿਚ ਜੰਗਲੀ ਘਾਹ ਤੋਂ ਬੀਅਰ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

5000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਵਿਖੇ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੀ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜੀ ਫ਼ਿਰੂਜ਼ ਵਿਖੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਵਾਈਨ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਗਭਗ 4000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਈਰਾਨ ਵਿਚ ਬਾਜਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ 1000 ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਯਾਨੀ 3000 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਸੋਪੋਟੇਮੀਆ ਤੇ ਈਜਿਪਟ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਵਾਈਨਰੀਜ਼ ਬਣਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਪਾਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਗੁਬੈਕਲੀ ਤੇਪੇ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅੰਨ ਨੂੰ ਹਿਲਾਉਣ ਲਈ ਜੰਗਲੀ ਖੋਤੇ ਦੇ ਮੋਢੇ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਅਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੱਭੇ ਵੱਡੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪਈਆਂ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਾਸ ਪਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉੱਥੇ ਹੀ ਨਾਚ ਗਾਣਾ ਵੀ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੱਧ ਪੂਰਬ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ।

ਸੰਨ 2004 ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਕ ਖੋਜ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਕਟੇਲ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਚੌਲ, ਬੈਰੀਆਂ, ਸ਼ਹਿਦ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚੀਨ ਦੇ ਜੀਆਹੂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚੋਂ ਖੋਜ ਦੌਰਾਨ ਲੱਭੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਮਾੜੇ ਅਸਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਦਿੱਸਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਮਾੜੇ ਅਸਰਾਂ ਹੇਠ ਜੁਰਮ ਵੱਧਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

1. ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸੰਨ 1851 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਉੱਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਟੈਂਪਰੈਂਸ ਸੋਸਾਇਟੀ ਨੇ ਸਫਲ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵਾਸਦੇ ਉਦੋਂ 'ਡਰਾਈ ਅਮਰੀਕਾ' ਤਹਿਤ 'ਮੈਨੇ ਕਾਨੂੰਨ' ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੈਨਸਾਸ ਵਿਚ 1881 ਵਿਚ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੰਗੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਰੋਕ ਲਗਭਗ 1910 ਤਕ ਚਲ ਸਕੀ।

2. ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ ਪਹਿਲੀ ਦੌਰਾਨ 1917 ਵਿਚ, ਪਾਬੰਦੀ ਫੇਰ ਲਗਭਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਦੋਂ ਬਾਜਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਨ ਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਣ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਜਰਮਨ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਮੰਨ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

3. ਸੰਨ 1920 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਵੇਚਣ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਗਈ ਪਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਪੀਣ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਵਾਈਨ ਸੈੱਲਰ ਬਣਾ ਲਏ ਅਤੇ ਆਪ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਏ।

4. ਮੈਰੀਲੈਂਡ ਤੇ ਨਿਊਯਾਰਕ ਨੇ ਸੰਨ 1923 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

5. ਉਦੋਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਵਾਂਗ ਵੇਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇੰਜ ਬੇਅੰਤ ਲੋਕ ਝੂਠ ਮੂਠ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਢੇਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਦੰਦ ਦੇ ਦਰਦ ਦੇ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫਲੂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਮੈਡੀਕਲ ਸਟੋਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਉੱਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਇਲਾਜ ਮਿਲਦੇ ਸਨ :

"ਤਿੰਨ ਔਂਸ ਹਰ ਘੰਟੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਦ ਤਕ ਦਰਦ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਵੇ।"

ਅਜਿਹੀ ਪਰਚੀ ਉੱਤੇ ਲੋਕ ਹਰ ਦੱਸਵੇਂ ਦਿਨ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪੇਟੀ ਖ਼ਰੀਦ ਲਿਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡੇਨੀਅਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵਾਲਗਰੀਨ' ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਚੇਨ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ 20 ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 500 ਦੁਕਾਨਾਂ ਇਕੱਲੇ ਸੰਨ 1920 ਵਿਚ ਹੀ ਬਣਾ ਲਈਆਂ।

6. ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯੈਂਗਲਿੰਗ ਤੇ ਬੁਸ਼ ਨੇ ਆਈਸਕ੍ਰੀਮ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਨੇ 0.5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੀ ਹਲਕੀ ਬੀਅਰ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਨੀਅਰ ਬੀਅਰ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਥੇਰਿਆਂ ਨੇ 'ਮਾਲਟ ਸਿਰਪ' ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬੀਅਰ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਨਾਂ ਨੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰਪ ਨੂੰ ਬਰਫ ਵਾਂਗ ਜਮਾ ਕੇ 'ਵਾਈਨ ਬਰਿਕਸ' ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਘਰ ਵਿਚ ਗਿਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਏ।

7. ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਈ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਜਿਸ ਨੂੰ "ਬਾਥਟੱਬ ਜਿਨ" ਅਤੇ "ਰੌਟਗਟ ਮੂਨਸ਼ਾਈਨ" ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਵੇਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਦਬੂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਥੇਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੀਆਂ ਨਸਾਂ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਫੈਡਰਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1906 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਕੁਨੀਨ, ਮੀਥਾਈਲ ਐਲਕੋਹਲ, ਬੂਟ ਪਾਲਿਸ਼ ਤੇ ਕੁਝ ਤਿੱਖੇ ਕੈਮੀਕਲ ਮਿਲਾਉਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਜੋ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬਣਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਯੋਗ ਨਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਵਾਂਗ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਮਿਲਾਵਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਅਤੇ 10,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।

8. ਸੰਨ 1920 ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਤਕ ਬਲੈਕ ਮਾਰਕਿਟ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਜ਼ੋਰਾਂ ਸ਼ੋਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 30,000 ਨਿੱਕੀਆਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਤੇ ਡੈਟਰਾਇਟ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਆਟੋ ਇੰਡਸਟਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਅਣਗਿਣਤ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਅਨੇਕ ਨਿੱਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਠੱਪ ਹੋ ਗਏ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਉੱਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਮਾਲੀਆ ਨਾ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਨ 1932 ਵਿਚ ਫਰੈਂਕਲਿਨ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਉੱਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਚੋਣ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ 20 ਤੋਪਾਂ ਚਲਾ ਕੇ ਸਲਾਮੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ 'ਮਾਰਟੀਨੀ' ਪੀਤੀ।

9. ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ 70 ਫੀਸਦੀ ਘੱਟ ਗਈ, ਪਰ ਕਾਨੂੰਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਇਕਦਮ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਗਈ।

10. ਕੈਨਸਾਸ ਵਿਚ 1948 ਤਕ ਤੇ ਓਕਲਾਹੋਮਾ ਵਿਚ 1959 ਤਕ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਜਦਕਿ ਮਿਸੀਸਿੱਪੀ ਵਿਚ 1966 ਤਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਉੱਤੇ ਬੈਨ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚਲਿਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਹਰ ਥਾਈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮਹਿੰਗੀ ਕੀਮਤ ਉੱਤੇ।

ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਜੋ ਬੜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ, ਉਹ ਸੀ ਕਿ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਰਹੀ, ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਜੁਰਮ 5.6 ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਲੱਖ ਆਬਾਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਹੱਟਦੇ ਸਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸਾਲ 24 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋ ਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਖ਼ਰੂਦ ਕਰਨਾ 41 ਫੀਸਦੀ ਵੱਧ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ 81 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, 9 ਫੀਸਦੀ ਚੋਰੀਆਂ ਵੱਧ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਵਿਚ 13 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।

ਕਮਾਲ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਸੰਨ 1932 ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਖ਼ਰੂਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ 561 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੁਰਮ ਕਰ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ 366 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਲੱਭਿਆ।

1925 ਤੋਂ 1930 ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਪੀ ਕੇ ਟੁੰਨ ਹੋਏ ਫੜੇ ਅਤੇ ਜੁਰਮ ਕਰਦੇ ਫੜਿਆਂ ਵਿਚ 1000 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮਤਲਬ ਇਹੋ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਜੁਰਮ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਚੋਰੀ ਪੀਤੀ ਮਹਿੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਧਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਜੁਰਮ ਵੀ। ਇੰਜ ਹੀ ਨਸ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਵੀ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਰਾਬੀ ਇਕਦਮ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲਈ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ।

ਸੰਨ 1930 ਤੋਂ 1940 ਤਕ ਇਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੁਰਮ ਦੇ ਮਾਫੀਆ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਡਾਕੇ, ਕਤਲ, ਜੂਏ ਦੇ ਅੱਡੇ, ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਦੇਹ-ਵਪਾਰ ਦੇ ਅੱਡੇ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਬਣਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਉਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵੱਧਦੀ ਮੰਗ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਅੱਡੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਲਏ ਅਤੇ ਲਿੰਕਨ ਐਂਡਰੀਊਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਗੈਂਗ ਬਣ ਗਏ ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਕਾਲੀ ਕਮਾਈ ਹੇਠ ਪਨਪ ਰਹੇ ਸਨ। ਏਸੇ ਲਈ ਉਦੋਂ ਲਿੰਕਨ ਐਂਡਰੀਊਜ਼, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਮਾਫੀਆ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਨਿੱਕੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਹੀ ਫਸਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਗਰਮੱਛ ਛੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤੀ ਮਲ੍ਹਮ ਲਾ ਕੇ ਸਮਾਂ ਟਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੁਰਮ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ 1940 ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਆਇਰਨ ਲਾਅ' ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲਗਭਗ 60 ਸਾਲ ਬਅਦ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜੈਕਬ ਸੱਲਮ ਨੇ 'ਇਨਵੇਜ਼ਨ ਆਫ ਬੌਟਪਲ ਸਨੈਚਰਜ਼' ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਸ਼ਾ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਿੰਨ ਲੱਖ 90 ਹਜ਼ਾਰ ਮੌਤਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟਨੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਨ 2015 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਫੀਆ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਖ਼ਰਬਾਂ ਤਕ ਅਪੜ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਜੁੜੇ ਪਏ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਥ ਵੀ ਮੰਨ ਲਏ ਗਏ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਸਗੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤਸਕਰੀ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਵੇਚਣ, ਕੀਮਤ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਫੀਆ ਬਾਰੇ ਲੁਡਵਿਨ ਵੌਨ, ਇਕੋਨੋਮਿਸਟ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, "ਜੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਪਵੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਪ ਹੀ ਕੀਮਤ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਕਰ ਕੇ ਤਸਕਰੀ ਵਧਾ ਕੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਗ਼ਰੀਬ, ਦਿਹਾੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਟੱਬਰ ਜਿਹੜੇ ਵਿਚਾਰੇ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਫੀਆਂ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਕਹਿਣਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਫ਼ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਕਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਤਕ ਜਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੁਡਵਿਨ ਵੌਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ੈਅ ਹੇਠ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆ ਹਨ।

ਫੋਨ : 0175-2216783

(ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ.ਸੇ.)

ਜਥੇਬੰਦਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹੈ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੰਕਟ

—ਚੰਦਰਪਾਲ ਅੱਤਰੀ

ਸਾਲ 1885 ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫਸਰ ਏਓ ਹਿਊਮ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਂਗਰਸ ਜੋ ਹੁਣ ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਤੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਬੇਹੱਦ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਸਾਂ-ਮਸਾਂ ਬਚੀ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਵਿਚਲੇ ਸੂਤਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੱਸ ਕੇ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਤੱਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸੰਕਟ ਜਥੇਬੰਦਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹੈ।

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋੜ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਗੂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਸਿਆਸੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਈਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੰਸੋਪੰਜ ਹੈ। ਪ੍ਰੋੜ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਜਵਾਕਾਂ ਦਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਭਵਿੱਖ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੋੜ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅੰਦਰ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਸ਼ੋਕ ਗਹਿਲੋਤ ਤੇ ਕਮਲ ਨਾਥ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤ ਖਾ ਗਏ। ਉਹ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਦਕਿ ਬਾਕੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਜਾਪ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੋੜ ਆਗੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਆਗੂ ਵਧੇਰੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਨ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਫਾਦ ਅਸੀਮਤ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 23 ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਧੜਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਜੋਂ ਮਹਿਜ ਆਗੂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਹਨ ਤੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਦਾਰਦ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਧੜਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪੱਖੋਂ ਵਧੇਰੇ ਥਿੜਕਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ, ਧਾਰਾ-370 ਬਾਰੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਧੜਾ ਦੁਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਇਹ ਮਾਮਲੇ ਹੱਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਤੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਹੋ ਵੀ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾ ਤੇ ਤੇਜ-ਤਰਾਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬੁਲਾਰੇ ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜੇਵਾਲਾ ਤਕ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚਲੀ ਧਾਰਾ-370 ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਅ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਝੰਡਾ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਆਜ਼ਾਦ ਸਨ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਉਦੋਂ ਕੀ ਬੀਤ ਰਹੀ ਸੀ ਜਦਕਿ ਹੁੱਡਾ ਤੇ ਸੂਰਜੇਵਾਲਾ ਲਈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਨ ਨਾ ਕਿ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਟੈਂਡ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲੋਂ ਰਤਾ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ। ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਈ ਕਾਂਗਰਸ ਅੱਜ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਨੀਵਾਣਾ ਨੂੰ ਛੋਹ ਰਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸੰਕਟ ਜਥੇਬੰਦਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪੈਂਤੜਾ ਮੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹਰ ਉਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਰੱਖਿਆ ਸੌਦਿਆਂ ਵਿਚ ਦਲਾਲੀ, ਫਿਰਕੂ ਦੰਗੇ, ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਉੱਤੇ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਵੀ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਗੱਲ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਇਕਜੁਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਤਰੀ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨਾਮੱਤੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵੰਸ਼ਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਠੋਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਰਹੀ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਮਾਡਲ ਵੀ ਅਪਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. (ਐਮ) ਤੇ ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ. ਸਮੇਤ ਵਧੇਰੇ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੱਡੇ ਆਗੂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਵਿਰਾਸਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ 24 ਸਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਹੇ ਕਾਮਰੇਡ ਜਯੋਤੀ ਬਸੂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਦਹਾਕਾ ਭਰ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਰਹੇ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੋਵੇ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਬਹੁ-ਧਰਮੀ ਤੇ ਬਹੁ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਪਰ ਧਰਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਦਿਨ-ਰਾਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਸਵੇਰੇ ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪੈਰੋਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮੇਤ ਹਰ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਪਾਰਟੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਬਦਲੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਸੱਚ ਨੰਗਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਬੇਲੋੜੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਤੋਂ ਬਚਾਏ ਜਾ ਸਕਣ।

ਮੋਬਾ. 78891-11988

(ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ.ਸੇ.)

ਚਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਗ਼ਲ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕੱਸਤ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ।

ਜਹਾਂਗੀਰ 28 ਅਕਤੂਬਰ 1627 ਨੂੰ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਟਕਰਾਉ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੀ ਹਾਰ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਦੀ ਫ਼ਤਹਿ ਹੋਈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਟਾਰੀ ਵੱਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਏ। ਉਧਰੋਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਪਿਛੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਾਜ਼ ਛੱਡਿਆ ਜੋ ਭੁਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਛੱਡੇ ਬਾਜ਼ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬਾਜ਼ ਮੰਗਣ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੁਖਲਿਸ ਖਾਂ ਸੈਨਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। 23 ਜੇਠ ਸੰਮਤੀ 1685 ਨੂੰ ਮੁਖਲਿਸ ਖਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਘਮਾਸਾਨ ਦਾ ਯੁੱਧ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਮੁਖਲਿਸ ਖਾਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਈਆਂ। ਜਿਥੇ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਯੁੱਧ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਸਾਤ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਇਥੇ ਆਏ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਘੇਰੜ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਝਗੜਾ ਵਧਦਾ-ਵਧਦਾ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਧਰਨ ਕਰ ਗਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਸਿਖਾਂ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਘੇਰੜ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਤਨ ਚੰਦ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਚੰਦੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰਮਚੰਦ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੂਬਾ ਜਲੰਧਰ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ। ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਇਹ ਘਟਨਾ 1687 ਸੰਮਤ (ਈਸਵੀ ਸੰਨ 1630 ਦੀ) ਹੈ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਰਤਨ ਚੰਦ ਘੇਰੜ, ਕਰਮਚੰਦ ਤੇ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਂ ਸੂਬਾ ਜਲੰਧਰ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਫਤਹਿ ਹੋਈ।

ਤੀਜਾ ਯੁੱਧ ਸੰਮਤ 1688 ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਆਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਮੁਗ਼ਲ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਖੋਹ ਲਏ। ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਘੋੜੇ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦੇ ਅਸਤਬਲ 'ਚੋਂ ਲੈ ਆਂਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਲੱਲਾ ਬੇਗ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਸੀ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰਾਏ ਜੋਧ ਪਾਸ ਸੀ। ਰਾਏ ਜੋਧ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਨਥਾਣੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ੍ਹ ਦੂਰ ਇਕ ਢਾਬ ਤੇ ਮੋਰਚੇ ਲਗਾ ਲਏ ਇੰਝ ਸੰਮਤ 1688 (ਸੰਨ 1631 ਈਸਵੀ) ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਲੱਲਾ ਬੇਗ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸਾਡੇ ਜਿੰਨੀ ਫੌਜ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਲੱਲਾ ਬੇਗ ਨੇ ਪੁਜਦੇ ਹੀ ਭੁਖੀ ਭਾਣ ਤੇ ਸਰਦੀ ਦੀ ਭੰਨੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੇ ਹੱਲੇ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਲਾ ਬੇਗ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ 20-21 ਹਜ਼ਾਰ ਜੁਆਨ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਲਗਾਤਾਰ ਅਠਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਯੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਲਾ ਬੇਗ ਉਸਦੇ ਦੋ ਸੈਨਾਪਤੀ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜਰਨੈਲ ਮਾਰੇ ਗਏ। 1200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਦਿਲਬਾਗ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਕਿ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ।

ਚੌਥੀ ਜੰਗ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ। ਮਹਿਰਾਜ ਦੀ ਜੰਗ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆ ਗਏ। 1699 ਸੰਮਤ ਅੱਸੂ ਦੀ 15 ਤਰੀਕ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਇਥੇ ਭਾਈ ਲਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ।

ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਗੇ ਮੀਰਪੁਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਯਤੀਮ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਲਾਡਾਂ ਪਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਅਤੇ ਜਵਾਈ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਬਸੀ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਕੋਲ ਮਦਦ ਲੈਣ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਕੁਤਬ ਖਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 3 ਤੇ)

ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਚਮਕ ਵਿਹੂਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਤਾਰੇ

ਅਸੀਮ ਚਕਰਵਰਤੀ

ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ, ਆਸ਼ਾ ਪਾਰੇਖ, ਵੈਜੰਤੀ ਮਾਲਾ, ਸ਼ਤਰੁਘਨ ਸਿਨਹਾ, ਹੈਲਨ ਵਰਗੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ

ਵੈਜੰਤੀ ਮਾਲਾ

ਸਿਤਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਫਰਮਾ ਰਹੇ ਹਨ 60 ਦੇ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਉਂਜ ਵੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਰਾਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ

ਆਸ਼ਾ ਪਾਰੇਖ ਤੇ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪੱਲਾ ਹੁਣ ਵੀ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਦੌਰ ਦੇ ਦਿੱਗਜ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਮਿਤਾਭ ਬੱਚਨ, ਡੈਨੀ ਆਦਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ

ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਇਕ ਅਲੱਗ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦੀਏ ਤਾਂ 94 ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ 350 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਇਕ ਅਭਿਨੇਤਾ ਇੰਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰਾਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏ. ਕੇ. ਹੰਗਲ, ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਨੰਦਾ, ਸਾਧਨਾ ਆਦਿ ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਗਜ ਹੁਣ ਤਕ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਜੀਵਨ ਸਭ ਲਈ ਇਕ ਉਦਾਹਰਨ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ

97 ਸਾਲ ਦੇ ਦਿਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਵੀ ਤਿੰਨ- ਚਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਚੁਸਤ ਦਰੁਸਤ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਾਲੀ ਹਿਲ ਸਥਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਖ਼ਾਸਤੌਰ 'ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਦੋਸਤੀ ਹੈ ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਸੁਫ ਅੰਕਲ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ 'ਤੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਸ਼ਾਹਰੁਖ਼ ਖ਼ਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਫੁੱਟਬਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੁਣ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਹੈ

82 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਮਾਲਾ ਸਿਨਹਾ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਫਰਮਾ ਰਹੀ ਹੈ ਬਾਂਦਰਾ ਪੱਛਮ ਦੇ ਟਰਨਰ ਰੋਡ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਇਕੱਲੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਇਕੱਲਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੱਤਾ ਇਕਲੌਤੀ ਬੇਟੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਸਿਨਹਾ ਦਾ ਕਰੀਅਰ ਕੁਝ

ਦਿਲੀਪ ਕੁਮਾਰ

ਖ਼ਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਘਰ ਵਸਾ ਲਿਆ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਾਲਾ ਸਿਨਹਾ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਵਾਰਾ ਕੁੱਤੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ

ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹਾਲ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਆਸ਼ਾ ਪਾਰੇਖ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਲਾਈਫ ਟਾਈਮ ਅਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਂਤਾ ਕਰੂਜ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੂਜੀਆਂ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸਨੇ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਦੀ ਜਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਇਕ ਟੀਵੀ ਕੰਪਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਲੜੀਵਾਰ 'ਕੋਰਾ ਕਾਗਜ਼' ਬਹੁਤ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, 'ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵਸਾਇਆ, ਪਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਾਂ, ਇਹ ਮੇਰੇ

ਧਰਮਿੰਦਰ

ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ'

80 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਉੱਘਾ ਹਾਸਰਸ ਅਭਿਨੇਤਾ ਜਗਦੀਪ ਆਪਣੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, 'ਮੀਆਂ ਉਮਰ ਕਾ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਬ ਤਕ ਅਪਨੇ ਆਪਕੋ ਜਵਾਨ ਸਮਝੇਂਗੇ ਜ਼ਿੰਦਾਦਿਲੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ' ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਇਕ ਬੇਟੇ ਜਾਵੇਦ ਜਾਫ਼ਰੀ ਨੇ ਟੀਵੀ ਅਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ

82 ਦੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਫ਼ਿਲਮਸਾਜ਼ ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ ਅੱਜਕੱਲ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਿਮਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਫਲੋਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕਿਆ ਕਦੇ ਉਸਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮਸਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਸੀ ਉਸਦਾ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਧਰਮਿੰਦਰ 'ਤੇ ਹੁਣ ਉਮਰ ਭਾਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਕਤ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਤਾਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਾਰਟੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਤੋਂ ਉਸਨੇ ਖ਼ੁਦ ਨੂੰ

ਮਨੋਜ ਕੁਮਾਰ

ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਗੰਭੀਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਉਰਦੂ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਹੇਮਾ ਮਾਲਿਨੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੈਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਆਪਣੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਕਦਰ ਰੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਉਮਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਉਸਦੀ ਤਬੀਅਤ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, 'ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਭੁੱਲ ਗਈ ਹਾਂ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਕੰਮ ਬਾਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਅਕਸਰ ਘੱਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ'

ਵੈਜੰਤੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਤਨੂਜਾ ਨੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦਾ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਆਪਣੀ ਦੋਹਤੀ ਨਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦੋਹਤੇ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਉਹ ਕਈ ਗ਼ੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਜਾਹਿਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਇਕਾਂਤ ਪਸੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਰੁੱਝੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ 96 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ ਵੀ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਰਿਹਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਹ ਫ਼ਿਲਮ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਿਹਾ

(ਧੰਨਵਾਦ ਪੰ.ਟ੍ਰਿ)

ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਖ਼ੁਦਾ ਮੁਹੰਮਦ ਰ.ਫੀ

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ-ਏ-ਤਰੰਨੁਮ ਦਾ ਵੱਕਾਰੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਭਾਰਤੀ ਸਿਨਮਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਫ਼ਨਕਾਰ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਹੁਸਨ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਅਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਸੀ ਜੋ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਰਫ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਰਾਫ਼ਾ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਹੈ 'ਖ਼ੁਦਾ' ਰਫ਼ੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਅਮਰ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ

ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਸੁਲਤਾਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚ 24 ਦਸੰਬਰ, 1924 ਨੂੰ ਵਾਲਿਦ ਹਾਜ਼ੀ ਅਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਘਰ ਹੋਈ ਸੱਤ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਹਾਲੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਆਣ ਵੱਸਿਆ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਰਫ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਮੁਹੰਮਦ ਹਮੀਦ ਦੀ ਨਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਲੱਗੇ 7 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਣੀ ਉਮਰੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਇਕ ਸੂਫ਼ੀ ਫ਼ਕੀਰ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਉੱਧਰੋਂ ਇਕ ਤਾਰਾ ਵਜਾਉਂਦਾ ਤੇ ਗਾਉਂਦਾ ਲੰਘਦਾ ਸੀ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਰਫ਼ੀ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪਸੰਦ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ 'ਚ ਮੁਹਾਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੇਹੱਦ ਪਸੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਮੁਹੰਮਦ ਹਮੀਦ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਲਫ਼ਤ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਅਬਦੁੱਲ ਵਹੀਦ ਖ਼ਾਨ ਕੋਲ ਮੌਸੀਕੀ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਲੈਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸਤਾਦ ਬੜੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖ਼ਾਨ, ਉਸਤਾਦ ਅਬਦੁਲ ਵਹੀਦ ਖ਼ਾਨ, ਪੰਡਿਤ ਜੀਵਨ ਲਾਲ ਮੱਟੂ ਅਤੇ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ ਨਿਜ਼ਾਮੀ ਵਰਗੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗੀਤਕ ਫ਼ਨ ਦਾ ਫ਼ੈਜ਼ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ

ਪਿੱਠਵਰਤੀ ਗਾਇਕ ਵਜੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ ਜ਼ਮਾਨ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ, ਲਾਹੌਰ ਦੀ 'ਗੁਲ ਬਲੋਚ' (1945) ਸੀ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਤਿੰਨ ਦੋਗਾਣੇ ਗਾਏ ਪਹਿਲਾ ਮੌਸੀਕਾਰ ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਜ਼ੀਨਤ ਬੇਗ਼ਮ ਨਾਲ 'ਪਰਦੇਸੀ ਨਾਲ ਨਾ ਲਾਈਏ ਯਾਰੀ', ਦੂਜਾ ਪੰਡਤ ਅਮਰਨਾਥ ਦੀ ਮੌਸੀਕੀ 'ਚ 'ਸੁਣ ਨਿੱਕੀ ਜਈ ਗੱਲ ਚੰਨੀਏ' (ਨਾਲ ਜ਼ੀਨਤ ਬੇਗ਼ਮ, ਮਜਨੂੰ) ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਗੀਤ ਮਾਸਟਰ ਲੱਛੀ ਰਾਮ ਦੀ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਹੇਠ ਮੁਨੱਵਰ ਸੁਲਤਾਨਾ ਨਾਲ 'ਆ ਚੰਨ ਵੇ ਲੱਗੀਆਂ ਤੋੜ ਚੜ੍ਹਾਈਏ ਆ ਚੰਨੀਏ ਪੀਂਘ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪਾਈਏ' ਸਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਨੇ ਹੱਦ ਦਰਜਾ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਜੋਂ ਫ਼ਿਲਮਸਾਜ਼ ਮੀਆਂ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨੂੰ 25 ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ 23 ਅਗਸਤ 1946 ਨੂੰ ਕਰਾਊਨ ਟਾਕੀਜ਼, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਈ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ

ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਦੀ ਗਾਇਕ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਕਾਰਦਾਰ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ 'ਪਹਿਲੇ ਆਪ' ਉਰਫ਼ 'ਪ੍ਰੈਸਟੀਜ਼' (1944) ਸੀ ਨੌਸ਼ਾਦ ਅਲੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸ਼ਾਮ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ 2 ਗੀਤ ਗਾਏ 'ਏਕ ਬਾਰ ਉਨਹੇ ਮਿਲਾ ਦੇ' ਤੇ 'ਤੂੰ ਦਿੱਲੀ ਮੈਂ ਆਗਰੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਸੇ ਨਿਕਲੇ ਹਾਏ' ਰਮਣੀਕ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਕੇ. ਅਮਰਨਾਥ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਵਿਲੇਜ਼ ਗਰਲ' ਉਰਫ਼ 'ਗਾਓਂ ਕੀ ਗੋਰੀ' (1945) ਉਸਦੀ ਦੂਜੀ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਸੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਚ ਮੌਸੀਕਾਰ ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀ ਮੁਰੱਤਿਬ ਮੌਸੀਕੀ ਵਿਚ ਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਿਖੇ 2 ਗੀਤ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨੇ ਜੀ. ਐਮ. ਦੁਰਾਨੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਏ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਈ ਹਿੰਦ ਪਿਕਚਰਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਨਈਅਰ ਅਤੇ ਨਜ਼ੀਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਲੈਲਾ ਮਜਨੂੰ' (1945) 'ਚ ਉਸਨੇ 2 ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਈਸਟਰਨ ਪਿਕਚਰਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਸਈਅਦ ਸ਼ੌਕਤ ਹੁਸੈਨ ਰਿਜ਼ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਜ਼ੀਨਤ' (1945) 'ਚ ਅਦਾਕਾਰਾ ਨੂਰਜਹਾਂ ਲਈ ਪੁਰ-ਦਰਦ ਗੀਤ ਗਾਇਆ 'ਹਾਏ ਰੇ ਦੁਨੀਆ, ਝੂਠੋਂ ਕਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ'

1946 'ਚ ਉਹ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬੰਬੇ ਆ ਗਏ ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਦਾਰ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ' (1946) 'ਚ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਸਹਿਗਲ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਕੋਰਸ ਗਾਇਕ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਗਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਨੌਸ਼ਾਦ ਅਲੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਆਏ ਇਸ ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ 'ਮੇਰੇ ਸਪਨੋਂ ਕੀ ਰਾਨੀ ਰੂਹੀ ਰੂਹੀ ਰੂਹੀ' ਜੋ ਬੜਾ ਮਕਬੂਲ ਹੋਇਆ ਮਹਿਬੂਬ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਮਹਿਬੂਬ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਅਨਮੋਲ ਘੜੀ' (1946) 'ਚ ਨੌਸ਼ਾਦ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰ-ਬੱਧ ਗੀਤ 'ਤੇਰਾ ਖਿਲੌਨਾ ਟੂਟਾ ਬਾਲਕ ਤੇਰਾ ਖਿਲੌਨਾ ਟੂਟਾ' ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਜਗਤ 'ਚ ਭਰਵੀਂ ਸ਼ੋਹਰਤ ਪਾਈ ਸ਼ੌਕਤ ਆਰਟ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਸਈਅਦ ਸ਼ੌਕਤ ਹੁਸੈਨ ਰਿਜ਼ਵੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਜੁਗਨੂੰ' (1947) 'ਚ ਮੌਸੀਕਾਰ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ ਨਿਜ਼ਾਮੀ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਤੋਂ 2 ਗੀਤ ਗਵਾਏ ਪਹਿਲਾ ਮਜ਼ਾਹੀਆ ਗੀਤ 'ਵੋ ਆਪਨੀ ਯਾਦ ਦਿਲਾਨੇ ਕੋ ਏਕ ਇਸ਼ਕ ਕੀ ਦੁਨੀਆ ਛੋੜ ਗਏ' ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ 'ਜਹਾਂ ਬਦਲਾ ਵਫ਼ਾ ਕਾ ਬੇਵਫ਼ਾਈ ਕੇ ਸਿਵਾ ਕਿਆ ਹੈ' ਜੋ ਅਦਾਕਾਰਾ ਨੂਰਜਹਾਂ ਅਤੇ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ 'ਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ ਗਿਆ ਨਾਯਾਬ ਗੀਤ ਸੀ ਇਸ ਨਗਮੇ ਨੇ ਰਫ਼ੀ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ 1947 ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਤਕਸੀਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ

ਫ਼ਿਲਮ 'ਗੁਲ ਬਲੋਚ' (1945) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਉੱਚਾ ਦਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ' (1987) ਤੀਕਰ ਬਣੀਆਂ 103 ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ੀਚਰ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨੇ ਕੁਲ 253 ਗੀਤ ਗਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਕਸ਼ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਅਮੀਰਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇ ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤ ਹਨ 'ਜੱਗ ਵਾਲਾ ਮੇਲਾ ਯਾਰੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਦਾ', 'ਤੂੰਬਾ ਵੱਜਦਾ ਈ ਨਾ ਤਾਰ ਬਿਨ੍ਹਾਂ' (ਲਤਾ ਨਾਲ/ਲੱਛੀ/1949), 'ਚੱਲ ਆ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨੱਚੀਏ ਨੀ', 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਨੂੰ' (ਭਾਈਆ ਜੀ/1950), 'ਮੁੰਡਾ ਮੋਹ ਲਿਆ ਤਵੀਤਾਂ ਵਾਲਾ', 'ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਏ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ' (ਛਈ/1950), 'ਐਡਾ ਹੁਸਨ ਤੇ ਗਰੂਰ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ੂਰ ਚਾਹੀਦਾ' (ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਬੇਗ਼ਮ ਨਾਲ/ਮਦਾਰੀ/1950), 'ਤੂੰ ਪੀਂਘ ਤੇ ਮੈਂ ਪਰਛਾਵਾਂ' (ਪੋਸਤੀ/1951), 'ਦੜ ਵੱਟ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕੱਟ ਭਲੇ ਦਿਨ ਆਵਣਗੇ', (ਜੁਗਨੀ/1953), 'ਚਿੱਟੇ ਦੰਦ ਹੱਸਣੋਂ ਨਹੀਂਓ ਰਹਿੰਦੇ' (ਭੰਗੜਾ/1959), 'ਸਾਰੀ ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਪੈ ਗਏ ਵਿਛੋੜੇ' (ਸ਼ਮਸ਼ਾਦ ਨਾਲ/ਦੋ ਲੱਛੀਆਂ/1960), 'ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੋਲੇਂਗਾ' (ਆਸ਼ਾ ਭੌਂਸਲੇ/ਹੀਰ ਸਿਆਲ/1960), 'ਗੱਲ੍ਹਾਂ ਗੋਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਠ ਗੁਲਾਬੀ' (ਮੀਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ ਨਾਲ/ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ/1960), 'ਘਰ ਬਾਬੁਲ ਦਾ ਛੱਡ ਕੇ ਧੀਏ' (ਚੌਧਰੀ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ/1962), 'ਰਾਵੀ ਛੱਡ ਚੱਲੇ ਆਂ' (ਖੇਡਣ ਦੇ ਦਿਨ ਚਾਰ/1962), 'ਸਾਨੂੰ ਬੁੱਕ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਤੂੰ ਪਿਆ ਦੇ ਘੁੱਟ ਨੀਂ' (ਲਾਡਲੀ/1978), 'ਨਾ ਰੁੱਸ ਹੀਰੇ ਮੇਰੀਏ' (ਚੰਨ ਪਰਦੇਸੀ/1980), 'ਮੇਰਾ ਵਿੱਛੜਿਆ ਯਾਰ ਮਿਲਾਦੇ' (ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਂਵਾਲ/1984), 'ਮੈਂ ਆਇਆ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲ ਕੇ' (ਸਵਿਤਾ ਸਾਥੀ ਨਾਲ/ਉੱਚਾ ਦਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ/1987) ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਦੇ ਗਾਏ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤ ਵੀ ਇੰਤਹਾਈ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ 'ਤੇਰੇ ਚਿੱਟਿਆਂ ਦੰਦਾ ਦਾ ਹਾਸਾ ਨੀਂ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਲੈ ਗਿਆ', 'ਵਾਢੀ ਕਰਦੀ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਵਾਲੀ', 'ਸਾਡੀ ਰੁੱਸ ਗਈ ਝਾਂਜਰਾਂ ਵਾਲੀ', 'ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਮੁੰਡਾ ਪਟਵਾਰੀ', 'ਨੀਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੂੰ ਵੱਟੀ ਫਿਰੇਂ ਤੇਰੀ ਜੁੱਤੀ ਨੂੰ ਲਵਾ ਦਿੱਤੇ ਘੁੰਗਰੂ', 'ਮੁੰਡੇ ਮਰ ਗਏ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ', 'ਲਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਮੇਖਾਂ' ਆਦਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 1972 ਵਿਚ ਔਡੀਅਨ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਧਵਨ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ, ਨਰਿੰਦਰ ਬੀਬਾ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਗਾਇਆ ਪੰਜਾਬੀ ਓਪੇਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ-ਮੱਦਾਹਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨੂੰ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਲ੍ਹਾ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਜੋਂ 'ਪਦਮਸ੍ਰੀ' (1965) ਨਾਲ ਸਰਫ਼ਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਗਾਇਕੀ ਲਈ 2003 'ਚ 5 ਰੁਪਏ ਦਾ ਡਾਕ ਟਿਕਟ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਫ਼ਿਲਮ 'ਚੌਦ੍ਹਵੀਂ ਕਾ ਚਾਂਦ' (1960) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਅਬਦੁੱਲਾ' (1980) 'ਚ ਗਾਏ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਗੀਤਾਂ ਸਦਕਾ 21 ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਗਾਇਕ ਦਾ 'ਫ਼ਿਲਮਫੇਅਰ ਐਵਾਰਡ' ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ 3 ਵਾਰ ਬੰਗਾਲ ਫ਼ਿਲਮ ਜਰਨਲਿਸਟਸ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਐਵਾਰਡ, 1948 ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮੌਕੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਵੱਲੋਂ 'ਸਿਲਵਰ ਜੁਬਲੀ ਐਵਾਰਡ' ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ

ਫ਼ਿਲਮ ਕੁੰਜ, ਬੰਬੇ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਆਸਪਾਸ' (1980) ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਗਾਏ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਸੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ-ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਆਨੰਦ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ 'ਤੇਰੇ ਆਨੇ ਕੀ ਆਸ ਹੈ ਦੋਸਤ' ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਲਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ-ਨੁਮਾ ਹਿੰਦੀ ਗੀਤ 'ਤੇਰੇ ਲੌਂਗ ਦਾ ਪਿਆ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹਾਲੀਆਂ ਨੇ ਹੱਲ ਡੱਕ ਲਏ'

6 ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੰਜਾਬੀ/ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਗੀਤ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਸ਼ਬਦ, ਭਜਨ, ਗ਼ਜ਼ਲ, ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ, ਕੱਵਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ 31 ਜੁਲਾਈ, 1980 ਨੂੰ 55 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਿਆ (ਧੰਨਵਾਦ ਪੰ.ਟ੍ਰਿ)

ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਉਲ.ਫਤ

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦਾ ਜਨਮ 28 ਸਤੰਬਰ, 1929 ਨੂੰ ਪੰਡਤ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਸੁਧਾਮਤੀ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦੌਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੁਹੱਲੇ 'ਚ ਮਰਾਠੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮੀ ਇਹ ਬਾਲੜੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰੂਫ਼ ਸਿਤਾਰਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਲਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਵਿਰਾਸਤ 'ਚ ਮਿਲੀ ਲਿਹਾਜ਼ਾ 5 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਤਾ ਧੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਬਣ ਗਏ

ਉਂਜ ਲਤਾ ਦਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਨਾਮ 'ਹਿਰਦਿਆ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਵੱਲੋਂ ਮੰਚਿਤ ਮਰਾਠੀ ਨਾਟਕ 'ਭਾਵ ਬੰਧਨ' ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਿਰਦਾਰ 'ਲਤਿਕਾ' ਤੋਂ ਮੁਤਾਸਿਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹਿਰਦਿਆ ਨੂੰ 'ਲਤਾ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਲਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 13 ਬਸੰਤ ਹੀ ਵੇਖੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਫ਼ਾਤ ਪਾ ਗਏ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਿਰਾਸਤ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਲਤਾ ਨੂੰ ਨਾਟਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਪਏ

ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਨੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਮਰਾਠੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਕਿਤੀ ਹਸਾਲ' (1942) ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਗਾਏ ਗੀਤ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਈ ਇਕ ਹੋਰ ਮਰਾਠੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਗਜਾਭਾਊ' (1944) 'ਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੰਦੀ ਗੀਤ ਗਾਇਆ 'ਮਾਤਾ ਏਕ ਸਪੂਤ ਕੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਦਲ ਦੇ ਤੂੰ' 16 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਬਤੌਰ ਬਾਲ ਅਦਾਕਾਰਾ ਅਤੇ ਗੁਲੂਕਾਰਾ ਵਜੋਂ ਪਹਿਲੀ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਪਿਕਚਰਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਵਿਨਾਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ 'ਬੜੀ ਮਾਂ' (1945) ਸੀ ਉਸਨੇ ਦੱਤਾ ਕੋਰਗਾਂਵਕਰ ਦੇ ਸੰਗੀਤ

'ਚ ਜ਼ੀਆ ਸਰਹੱਦੀ ਤੇ ਅੰਜੁਮ ਪੀਲੀਭੀਤੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦੋ ਗੀਤ 'ਮਾਤਾ ਤੇਰੇ ਚਰਨੋਂ ਮੇਂ' ਤੇ ਦੂਜਾ 'ਜਨਨੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਤੁਮ ਮਾਂ ਹੋ ਬੜੀ ਮਾਂ' (ਨਾਲ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ) ਗਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੀਤ ਲਤਾ 'ਤੇ ਹੀ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਜਬਰਦਸਤ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਭਾਈ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੈਦਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ' ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਮੁੱਖ-ਧਾਰਾ 'ਚ ਲਿਆਉਂਦਿਆਂ ਬੰਬੇ ਟਾਕੀਜ਼, ਬੰਬਈ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਮਜਬੂਰ' (1948) 'ਚ ਆਪਣੀ ਮੁਰੱਤਿਬ ਮੌਸੀਕੀ 'ਚ 4 ਏਕਲ ਤੇ 3 ਦੋਗਾਣੇ ਗਵਾਏ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨਮਾ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਪਿੱਠਵਰਤੀ ਗੁਲੂਕਾਰਾ ਵਜੋਂ ਸੁਨਹਿਰਾ ਸਫ਼ਰ 1949 ਵਿਚ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਹੋਈ ਹਿਦਾਇਤਕਾਰ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਮਹਿਲ' ਜਿਸਦੇ ਮੌਸੀਕਾਰ ਪੰਡਤ ਖ਼ੇਮਚੰਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਨ, ਦੀ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਗੀਤ 'ਆਏਗਾ ਆਨੇ ਵਾਲਾ' ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਪੁਖ਼ਤਾ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ ਇਸ ਗੀਤ ਜ਼ਰੀਏ ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ

ਉਸਨੇ 1949 ਤੋਂ 1954 ਤਕ ਬਣੀਆਂ 7 ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 30 ਗੀਤ ਗਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ 'ਚ ਗਵਾਉਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ, ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕੁਲਦੀਪ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਲਿਮਟਿਡ, ਬੰਬੇ ਦੀ ਨਗ਼ਮਾਬਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਲੱਛੀ' (1949) ਵਿਚ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ 11 ਗੀਤਾਂ 'ਚੋਂ 7 ਗੀਤ ਲਤਾ ਕੋਲੋਂ ਗਵਾਏ 'ਹਾੜਾ ਵੇ ਚੰਨਾ ਯਾਦ ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਆਵੇ', 'ਕਾਲੀ ਕੰਘੀ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਵਾਲ ਪਈ ਵਾਹਨੀ ਆਂ', 'ਤੂੰਬਾ ਵੱਜਦਾ ਈ ਨਾ ਤਾਰ ਬਿਨਾਂ' (ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨਾਲ), ਫਿਰ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ 'ਚ ਉਸਦਾ ਗਾਇਆ ਏਕਲ ਗੀਤ 'ਨਾਲੇ ਲੰਮੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਕਾਲੀ ਹਾਏ ਵੇ ਚੰਨਾ ਰਾਤ ਜੁਦਾਈਆਂ ਵਾਲੀ' ਅਮਰ ਗੀਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਗੀਤ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਿਨੋਦ ਨੇ ਫ਼ਿਲਮ 'ਚਮਨ' (1948) ਦੇ ਗਰਾਮੋਫ਼ੋਨ ਰਿਕਾਰਡ ਲਈ 3 ਗੀਤ ਲਤਾ ਤੋਂ ਗਵਾਏ ਸਨ ਰਾਜ ਰੰਗ ਫ਼ਿਲਮਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਭਾਈਆ ਜੀ' (1950) 'ਚ ਵਿਨੋਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਸੀਕੀ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਆਜ਼ਾਦਾਨਾ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਤਾ ਤੋਂ 5 ਗੀਤ ਗਵਾਏ ਰਾਜ ਰੰਗ ਬੈਨਰ ਦੀ ਹੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਮਦਾਰੀ' (1950) 'ਚ ਹੀ ਮੌਸੀਕਾਰ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਦੇ ਲਿਖੇ 3 ਗੀਤ ਗਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਰਟ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਰਾਜਪਾਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਫੁੱਮਣ' (1951) 'ਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅੱਲਾ ਰੱਖਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਰਤੀਬ ਮੌਸੀਕੀ 'ਚ ਲਤਾ ਕੋਲੋਂ 4 ਗੀਤ ਗਵਾਏ ਦਰਬਾਰ ਥੀਏਟਰਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਐੱਸ. ਅਰੋੜਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸ਼ਾਹ ਜੀ' (1954) 'ਚ ਉੱਘੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਜੋੜੀ ਪੰਡਤ ਹੁਸਨਲਾਲ-ਭਗਤਰਾਮ ਰਾਮ ਨੇ ਵੀ ਲਤਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਇਕ ਗੀਤ 'ਜਦ ਰਾਤ ਪੈਣ ਲੱਗੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ' ਗਵਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫ਼ਿਲਮੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਬੇਪਨਾਹ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨਮਾ 'ਚ ਉਸਦੀ ਗੁਲੂਕਾਰੀ ਦਾ ਝੰਡਾ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਕਵਾਤੜਾ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਬੰਬੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਾਤੀ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਵਣਜਾਰਾ' (1954) ਬਣਾਈ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਰਦੂਲ ਕਵਾਤੜਾ ਨੇ ਲਤਾ ਤੋਂ 7 ਗੀਤ ਗਵਾਏ

1960ਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਲਤਾ ਨੇ 5 ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਲ 17 ਗੀਤ ਗਾਏ ਗੋਲਡਨ ਮੂਵੀਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਜੁਗਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਦੋ ਲੱਛੀਆਂ' (1960) ਦਾ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਗੀਤ 'ਅਸਾਂ ਕੀਤੀ ਏ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਥੂ, ਦਿਲ ਲੈ ਕੇ ਮੁੱਕਰ ਗਈ ਤੂੰ' ਬੜਾ ਹਿੱਟ ਹੋਇਆ ਈਸਟ ਐਂਡ ਵੈਸਟ ਮੂਵੀਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਮਜਨੂੰ (ਹੈਰੋਲਡ ਲੂਈਸ) ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ ਜੱਟਾ' (1960) 'ਚ 4 ਗੀਤ ਗਾਏ

ਏ. ਐੱਸ. ਫ਼ਿਲਮਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਏ. ਐੱਸ. ਅਰੋੜਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਗੁੱਡੀ' (1961) ਵਿਚ ਲਤਾ ਨੇ ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਤੇ ਵਰਮਾ ਮਲਿਕ ਦੇ ਲਿਖੇ ਦੋ ਰੁਮਾਨੀ ਗੀਤ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਨਾਲ ਗਾਏ 'ਸਾਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਨਾ ਸੰਗਿਆ ਕਰੋ' ਤੇ 'ਪਿਆਰ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਕਿੰਨੇ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਖਾ ਗਏ' ਅੱਜ ਵੀ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ 'ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀ' (1963) 'ਚ ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਵਰਮਾ ਮਲਿਕ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਤੋੜ ਨਿਭਾਵੀਂ ਛੱਡ ਕੇ ਨਾ ਜਾਵੀਂ' ਅਦਾਕਾਰਾ ਨਿਸ਼ੀ 'ਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ ਗਿਆ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦਾ ਪੁਰਦਰਦ ਗੀਤ ਸੀ

ਅਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਪਿਕਚਰਜ਼, ਬੰਬੇ ਦੀ ਹੈਨਰੀ ਜੂਲੀਅਸ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਗੀਤ ਬਹਾਰਾਂ ਦੇ' (1964), ਮਾਹੇਸ਼ਵਰੀ ਪਿਕਚਰਜ਼, ਬੰਬੇ ਪਦਮ ਮਾਹੇਸ਼ਵਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕੰਢੇ' (1964) 'ਚ ਹੰਸਰਾਜ ਬਹਿਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਪੰਡਤ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਮਧੋਕ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਉਸ ਪੰਛੀ ਨਾਲ ਕੀ ਨੇਹੁੰ ਕੀ ਲਾਣਾ' ਅਦਾਕਾਰਾ ਨਿਸ਼ੀ 'ਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ ਉਮਦਾ ਗੀਤ ਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫ਼ਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ ਚੁਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ ਬਣੀ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਸੁਪਰਹਿੱਟ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ 1967 ਵਿਚ ਬਿਹਤਰੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਵਾਰਡ ਵੀ ਮਿਲਿਆ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲਤਾ ਨੇ 1970, 80 ਅਤੇ 90 ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ 5 ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ 6 ਗੀਤ ਗਾਏ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਆਖ਼ਰੀ ਨਗ਼ਮਾ ਸਪਰੂ ਆਰਟ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਬੰਬੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਮਹਿੰਦੀ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੀ' (1992) ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਗੀਤ 'ਚ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਪ੍ਰੀਤੀ ਸਪਰੂ 'ਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਇਆ 'ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾ ਕੇ ਧਾਰੀ ਸੁਰਮੇ ਦੀ ਪਾ ਕੇ' ਗੀਤ ਬੇਹੱਦ ਮਕਬੂਲ ਹੋਇਆ ਸਾਲ 1978 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਹਿਰਦੈਨਾਥ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਤਰਤੀਬ ਗ਼ੈਰ-ਫ਼ਿਲਮੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ 'ਹੀਰ ਆਖਦੀ ਜੋਗੀਆ ਝੂਠ ਬੋਲੇ, ਕੌਣ ਰੁੱਠੜੇ ਯਾਰ ਮਨਾਂਵਦਾ ਈ' ਲਤਾ ਦੇ ਗਾਏ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਦੇ ਗਾਏ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਕ ਐੱਲ. ਪੀ. ਰਿਕਾਰਡ 'ਮਿਲ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਜੀਓ' 1979 ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ

ਸੰਪਰਕ: 97805-09545

(ਧੰਨਵਾਦ ਪੰ.ਟ੍ਰਿ)

ਚਾਰ ਯੁੱਧਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ

(ਸਫਾ 2 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਦਰਬਾਰ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਅੱਗੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਕੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਨਾਲ ਭੇਜਿਆ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਵੀ ਰਲ ਗਈ। ਸਭ ਨੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਣ ਘੇਰਿਆ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੀ ਜੰਗ 1691 ਸੰਮਤ ਬਿਕਰਮੀ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਉਸ ਸਮੇਂ 1800 ਯੋਧੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 52 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਯਲਗਾਰ ਸੀ। 24 ਹਾੜ 1691 ਸੰਮਤ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਜੋ 25 ਹਾੜ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ, ਅਸਮਾਨ ਖਾਂ, ਕਾਲੇ ਖਾਂ, ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਦਾ ਜੁਆਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਵੀ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਦੂਜਾ ਕਾਬਲੀ ਘੋੜਾ ਗੁਲਬਾਗ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੇ ਚਾਰ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ ਪਰ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ।

—ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਹੱਦੀ

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਿਮਰਨ)

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਦੜ੍ਹਾ ਸੱਟਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕਿਉਂ ਹੈ?

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਦੜ੍ਹਾ ਸੱਟ ਅੱਜ ਵੀ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਦੜ੍ਹੇ ਸੱਟੇ ਪਿੱਛੇ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਦੂਜਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਵਸੂਲਦੇ ਹਨ। ਆਖ਼ਿਰ ਕੌਣ ਹੈ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਪਿੱਛੇ? ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋਈ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਫੜੇ ਗਏ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੇ ਘਟੀਆ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਕ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿ 'ਘਰ ਦਾ ਭੇਤੀ ਲੰਕਾ ਢਾਏ'। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਭੇਤੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜੋ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਤਕ ਸਾਡੀਆਂ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ? ਪਹੁੰਚਣ ਵੀ ਕਿਵੇਂ? ਅੱਜ ਸਮਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਕ ਉੱਚ ਲੈਵਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫੀਤੀਆਂ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਠਪੁਤਲੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਾਂ। ਜੋ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹੀ ਸਭ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚ ਲੈਵਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ? ਇਸਨੂੰ ਕੌਣ ਠੀਕ ਕਰੇਗਾ? ਜੇਕਰ ਵਾੜ ਹੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਉਸ ਖੇਤ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰੱਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਸਵਾ ਸੌ ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਭਾਰਤ, ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰੱਬ ਹੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਫਿਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਏਜੰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਅਰਬਾਂ-ਖ਼ਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਖ਼ਰਚਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਅਫ਼ਸਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀਅਤਾ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਜਾਨ ਵਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲੇ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਅੱਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਾਡੀਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜੰਮਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਸੀਂ ਮਾਨਯੋਗ ਅਦਾਲਤਾਂ, ਹਾਈਕੋਰਟ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਦੇ ਭੇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

—ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇਵ

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ)

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨਰੇਟ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਜਲੰਧਰ -ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਹਰ ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਸਕਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਲੰਧਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ ਵਿਖੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ, ਬੁਜ਼ੁਰਗਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਲੀਗਲ-ਕਮ-ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਸੰਦੀਪ ਕੁਮਾਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਮਹਿਲਾ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੁਵੇਨਾਈਲ ਜਸਟਿਸ(ਬਾਲ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ) ਐਕਟ 2015, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਣਸੀ ਸੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਐਕਟ 2012 ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

.ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਹਾਣੀ

—ਚਰੰਜੀ ਲਾਲ ਕੰਗਣੀਵਾਲ

ਸ਼ਮਾਂ ਕੌਮ ਤੋਂ ਦੇਖ ਜਿੰਦ ਵਾਰਨੇ ਦਾ, ਖਿੱਚੀ ਲੀਕ ਤੂੰ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਬਾਬਾ
ਆਪ ਲੰਘ ਕੇ ਪਾਰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ, ਵਾਰੋ ਸੀਸ ਕੋਈ ਮਰਦ ਮੈਦਾਨ ਬਾਬਾ
ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਤੇ ਸਿੰਘ ਊਧਮ, ਮਾਰੀ ਛਾਲ ਸੰਤੋਖ ਜਵਾਨ ਬਾਬਾ
ਜੁਆਲਾ ਸਿੰਘ ਸਾਥੀਆਂ ਕਿਹਾ ਵਧਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਵੇਂ ਤੂੰ ਵਾਰੀਏ ਜਾਨ ਬਾਬਾ

ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਖਣ ਲਈ ਗ਼ਦਰ ਪਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿਘ ਭਗਨਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 20 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਡੇਮਾਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਸਫ਼ੈਦ ਦਾੜ੍ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੇਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਜਾਣ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ, ਜਾਇਦਾਦ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀਆਂ 'ਚ ਬੰਦ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦਾ ਜਨਮ 4 ਜਨਵਰੀ 1870 ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਖਤਰਾ ਕਲਾਂ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਛੇਤੀ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮਾਤਾਵਾਂ ਸਨ, ਪਹਿਲੀ ਧਰਮ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਜਿਸਦੇ ਪੇਟੋਂ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਈ ਗਈ। ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਖੁਲਿਆ ਤਾਂ ਗਿਆਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ ਨੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਭਕਨਾ ਜੀ ਖੁਦ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਕੀਮਤੀ ਦਸ ਸਾਲ ਤੇ ਨਾਲੇ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਬਰਬਾਦ ਹੋਏ ਤੇ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਛੱਬੀਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਪਲਟਾ ਆਇਆ।" ਇਸ ਪਲਟੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਾਬਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਮੁਹਾਵੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮਾੜੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੜ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਆਉਣ ਲਈ 3 ਫਰਵਰੀ 1909 ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਤੁਰੇ ਅਤੇ 4 ਅਪ੍ਰੈਲ 1909 ਨੂੰ ਸਿਆਟਲ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਉੱਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਬਾਬੂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਰੀ ਸਾਹਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

ਅਮਰੀਕਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ 4 ਜੁਲਾਈ 1776 ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਿ, "ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਬਰਾਬਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਮਾਨਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੈਦਾਇਸ਼ੀ ਹੱਕ ਹੈ।" ਐਲਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਅਮਰੀਕਨ ਸਪਿਰਿਟ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸੀ। ਅਬਰਾਹਮ ਲਿੰਕਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ, ਹਬਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਹਿੱਤ, ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ ਹਬਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰਾਜਸੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦੁਆਏ ਸਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਔਰੇਗਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਆਸਟੋਰੀਆ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ 1912 ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ 'ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ' ਬਣਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਮੰਗਾਉਣੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮੰਗਵਾਉਣੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੇ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਆਪ ਅਰਪਨ ਕਰਨ।

ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਔਰੇਗਾਨ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਿਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਸੈਂਟਜਾਨ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ। ਹਫ਼ਤਾ ਭਰ ਉਹ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਈਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਸਟੋਰੀਆ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਪੈਸੇਫ਼ਿਕ ਕੋਸਟ ਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ, ਸਕੱਤਰ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ, ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸ੍ਰੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਮੜੌਲੀ ਬਣਾਏ ਗਏ। 'ਗ਼ਦਰ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਗਹਿਰੇ ਅਸਰ ਤੋਂ ਹੀ 'ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ' ਨਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਸਦੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਸਰਹਾਲੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਦਪੁਰੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਕਨੇਡੀਅਨ ਹਕੂਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨਿਆ। 23 ਜੁਲਾਈ 1914 ਨੂੰ "ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ" ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਨੇਡਾ-ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੂਨ-ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਸਟਾਕਟਨ, ਫਰੈਜ਼ਨੋ, ਔਕਸਨਾਰਡ, ਵੀਆਨਾ, ਆਸਟਰੀਆ, ਸੀਆਟਲ, ਪੋਰਟਲੈਂਡ ਤੇ ਐਬਰਡੀਨ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੌਲਵੀ ਬਰਕਤ ਉੱਲਾ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਸਨ।

'ਗ਼ਦਰ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ, "ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਪੁੱਜਣ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਨਗੇ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣਗੇ। ਇਸ ਚਿੰਤਾ 'ਚ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਰਕਸ ਸਟਰੀਟ ਵਿਚ 464 ਨੰਬਰ ਸਟੋਰ ਵਿਚੋਂ 275 ਪਿਸਤੌਲ, 5 ਸੌ ਗੋਲੀਆਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦੇ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੇ ਇਹ ਪੇਟੀਆਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਲੱਦ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆ ਜਾਪਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏ ਤੇ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਬਜਬਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀ ਗੋਲੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਵਲੋਂ ਚੱਲੀ, ਉਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਨੇ ਖੁਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ, "ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰਾਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਾਏ ਤੇ ਯੋਕੋਹੋਮਾ (ਜਾਪਾਨ) ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬ ਲਈ ਸਮਝਾਉ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਏ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ 200 ਪਿਸਤੌਲ ਤੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਪੇਟੀਆਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।" ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਗਿਆਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ।

ਪਹਿਲੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਲੱਗਣ ਸਮੇਂ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦਾ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਮਕਸਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਪਰ ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਠੀਕ ਮੌਕੇ ਤਾਲਮੇਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ।

ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਯੋਕੋਹਾਮਾ ਤੋਂ ਕੋਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਘਾਈ ਆਏ ਅਤੇ ਇਥੇ ਹੋਏ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਜਾਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੁਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਕਨਾ ਜੀ ਜਿਹੜੇ 50 ਪਿਸਤੌਲ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 30 ਸੰਘਾਈ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਏ। ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਚਰੜ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਮਥਰਾ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ 'ਨਾਮਸੰਗ' ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਤੋਂ 60 ਗ਼ਦਰੀ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 'ਕੋਰੀਆ' ਜਹਾਜ਼ ਪਿਛੇ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੋਕੋਹਾਮਾ ਤੋਂ ਭਾਈ ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ਝਾਂਸੀ (ਯੂ.ਪੀ.), ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼ ਕਲਕੱਤਾ ਪੁੱਜਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਉੱਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਕੋਤਵਾਲੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ। ਭਕਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਬਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਟਾਂਗੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਬਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਰਾਭਾ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦਾ ਚਲਾਨ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਜੰਗ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਵੀ ਟਾਪੂਆਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਦਰ ਮੌਕਾ ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਦਰ ਲਈ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰ ਲਏ। ਇਕ ਤਤਕਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ

ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਉਮਰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਨਫ਼ਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸੋਚਣ ਪਿਛੋਂ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਜਾਇਆ ਨਾ ਕਰੇ, ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ, ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਅਸਫ਼ਲ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਲਲਕਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਖ਼ੂਨ-ਪਸੀਨਾ ਇਕ ਕਰਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਸੀਸ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਸਾਨਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਤੋਂ ਕੋਰੀਆ ਨਾਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਕਲਕੱਤਾ ਪੁੱਜੇ। ਅੱਗੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਸ ਚੌਕਸ ਸੀ। ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ 173 ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੋਂ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਹੌਰ ਦੀ 16 ਨੰਬਰ ਬੈਰਕ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਸਪੈਸ਼ਲ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ 1915 ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੂੰਖਾਰ ਗਵਰਨਰ ਮਾਈਕਲ ਉਡਵਾਇਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, "ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਹੈ।" ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੂੰ 24 ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਪਿਛੋਂ ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ ਨੇ 16 ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਜਲਾਵਤਨੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਵੀ ਸੀ। ਅੰਡੇਮਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਥੋਂ ਦਾ ਜੇਲਰ ਤੇ ਜੇਲ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਬੜੇ ਜ਼ਾਲਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਏ ਬੰਗਾਲੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਅਤੇ ਵੀਰ ਸਾਵਰਕਰ ਜਿਹੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮਾੜੀ ਖ਼ੁਰਾਕ, ਗੰਦਾ ਮੌਸਮ, ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਤੋਂ ਅੱਕ ਕੇ ਕੈਦੀ, ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਦਰੀ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ ਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਇਨਸਾਨੀ ਕੋਹਲੂ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰਾਂ ਲਈਆਂ, ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜਦੋ-ਜਹਿਦਾਂ ਤੋਂ ਝੁਕ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਅੱਗੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਣਾ ਪਿਆ। 1921 ਵਿਚ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਇੰਬਟੂਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਫਿਰ ਪੂਨਾ ਦੀ ਯਰਵਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਯਰਵਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵੀ ਬੰਦ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਸੁਨੇਹੇ ਭੇਜਕੇ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹੱਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਅਨੁਸਾਰ, "ਪਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਤਾ ਜਿੰਨੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।" ਇਥੇ ਵੀ ਪੱਗੜੀ, ਕੱਛਹਿਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

1928 ਵਿਚ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਠੱਠਗੜ੍ਹ ਤੇ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ 6 ਸਾਲ ਕੈਦ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬਾਹਰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਚੁਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਹਾਈਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਹੋਈ। ਇਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸ੍ਰ. ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬੰਦ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਖੌਲ 'ਚ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, "ਤੂੰ ਅਜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਵੀ, ਤੇਰੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਤੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮਰ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫਸ ਗਿਆ?" ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਹੈ।"

"ਸਾਡਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?" ਬਾਬਾ ਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸਾਥੀ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਫਾਂਸੀਆਂ 'ਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਦੇ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜਿਹੇ ਕੁੰਭੀ-ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸਾਬਤ ਨਾ ਨਿਕਲਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਾ ਆਉਂਦਾ।" ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ, "ਛੇ ਫੁੱਟ ਲੰਮਾ ਬਹੁਤ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਤੇ ਅਜੇ ਮੁਛਫੁਟਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਨਿਡਰ ਜਰਨੈਲ, ਫਿਲਾਸਫਰ ਤੇ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਸੂਝ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀ ਪੀੜਤ ਜਨਤਾ ਦਾ ਦਰਦ ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਵੀ ਮੈਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਕੇਵਲ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹੀ ਦੋ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਣ, ਕਰਮ, ਅੰਤਾਹ-ਕਰਨ ਇਕੋ ਹੀ ਸਨ। 'ਇਕ ਜੋਤ ਦੋਇ ਮੂਰਤਿ' ਵਾਲੀ ਮਿਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਢੁੱਕਦੀ ਸੀ।"

ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਉਂ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। 90 ਦਿਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਜਨਤਕ ਰੋਹ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਬਾ ਜੀ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ (ਲਾਹੌਰ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਹਵੇਲੀ ਢੇਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਦੋਨੋਂ ਮਾਤਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਤਨੀ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਦਿਨ ਕੱਟਦੀ ਰਹੀ। ਪਿੰਡ ਆ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਹਾਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਆਸ਼ਰਮ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ, ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 1934-35 ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਹਿੰਦੇ 6-7 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਖਲੋਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹੂੰਝੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਹ ਸਮਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ-ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਜਨਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਜਿਸਨੂੰ ਮਾਸਕੋ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕੀਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਦੀ ਗੁਠਾਲੀ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਰ ਸਕੰਦਰ ਹਯਾਤ ਖਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ 1938 ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਕਿਸਾਨ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਚੇ ਪੁੱਲ ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੁੱਟਮਾਰ ਦੀ ਘਟਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਸੇਲ, ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਨਾਲ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਡਾਂਗਾਂ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਦੇਹ ਉੱਤੇ ਸਹਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਕੱਟੀ। ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ 1939 ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਇਕ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਭੁਗਤੀ।

ਦੂਜੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ "ਚੰਗਿਆੜੀ" ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਦਿਉਲੀ ਕੈਂਪ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸੰਨ 1943 ਵਿਚ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਮਹਾਂ-ਸੰਮੇਲਨ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਭਕਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾ। ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਜੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਦੇ ਐਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿੰਡ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਆਰੰਭਿਕ ਸਮਾਗਮ ਮੌਕੇ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਕਿਸਾਨ ਜਥਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਲਾਂਘੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੀ ਉਸ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਸ ਸਿਰਮੌਰ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੂਣ-ਸਵਾਈ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਵੀ 1948 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਯੋਲ ਕੈਂਪ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਕੋਲ ਯੋਲ ਕੈਂਪ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਟਾਲੀਅਨ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਲਈ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਾੜੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਬਾ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ। ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਇਸ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਰ ਕੁੱਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਉਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਝੋਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ, "ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਝੁਕਾ ਨਾ ਸਕੀ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਕਮਰ ਕੁੱਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ 'ਜੀਵਨ ਸੰਗਰਾਮ', 'ਦੁੱਖ', 'ਜੀਵਨ ਕਰਤੱਵ', 'ਮੇਰਾ ਜਰਨੈਲ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ', 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ', 'ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ', 'ਗਰੀਬੀ', ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਆਦਿ ਕਈ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ। ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਂਅ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਆਦਿ ਕਈ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਰ 'ਮੇਲਾ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ' ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਜੀ ਦੀ 150 ਸਾਲਾਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵੇਚ ਕੇ ਸੇਵਾ ਪਾਈ। ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸੱਚਾ ਇਨਕਲਾਬ ਇਕੋ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਸਿੱਧੇ-ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਸਦੀ ਭਰ ਜੀਵਨ ਪੈਰ-ਪੈਰ ਉੱਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸਹੀ ਮਾਰਗ ਹੈ।

....

(ਸ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਦੀ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ, 'ਭਕਨਾ' ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਸੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਵੱਲ)

ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਿਯ ਜੀ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ! ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਜਲਦੀ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀਉਂ ਆ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲ ਅਰਜੀ ਨਾ ਭੇਜੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤੂੰ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਸਿਖ ਕੇ ਆਪਨੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਪਨੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਕਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤੀ ਦੀ ਬੜੀ ਦੁਰਦਿਸ਼ਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁਤੀਆਂ ਹੀ ਖਾਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਨੀ ਲਿਆਕਤ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਆਪਨੀ ਜਾਤੀ (ਮਨੁਸ਼ਾਂ) ਨਾਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੜਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਪਰੇ ਸਿਟ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾ ਲੋਕ ਲਾਜ ਬੁਰੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਭਲੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ। ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪਤੀ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹੀ ਨਾਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਾਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਇਹ ਭੀ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕਰੇਂ, ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਤੇਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਅਪਨੀ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਕਿ 'ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਿਚ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੀ ਅਪਨੇ ਪਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਤੀਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਝਾੜੂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਖਸ਼ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਦਾਨ ਭੀ ਦੇਵੋ।' ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦੇਣੀ, ਮੈਨੂੰ ਪੱਕੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

—ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੈਦੀ
ਕਾਲਾ ਪਾਨੀ 38367
ਮਿਤੀ 14 ਜੁਲਾਈ 1921

(ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ.ਸੇ.)

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ

—ਡਾ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ
ਮੋਬਾ. 94162-53570

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (20 ਅਕਤੂਬਰ, 1905-3 ਮਈ, 1978) ਲਗਭਗ 72-73 ਵਰ੍ਹੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਇਕ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਹੱਡ-ਮਾਸ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰੰਤੂ 1921-22 ਦੌਰਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਦਾ ਸਫ਼ਰ 1978 ਵਿਚ ਰੁਕ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜਲੌਅ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਯੁਗ-ਕਵੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਯੁਗ-ਸਿਰਜਕ ਕਵੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਸੰਭਾਲੀ, ਉਹ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦਾ ਦੌਰ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਅੰਗੜਾਈਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਰ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਵਿਦਰੋਹ, ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ, ਅਕਾਲੀ, ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਲਹਿਰ, ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਤੇ ਜੈਤੋ ਦੇ ਬਾਗ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀਆਂ/ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਝੰਜੋੜਿਆ। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਲਹਿਰਾਂ/ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਕਵਿਤਾ 'ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਾਗ ਸਾਡਾ' 1921-22 ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਅਤੇ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਜਿਹਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਅਤੇ ਕਾਵਿ-ਅਨੁਭਵ 'ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਦੇ ਧੁੰਦਲੇ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲੋਅ ਥੱਲੇ ਸਿਰੀਆਂ ਜੋੜਕੇ' ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ।

1921-22 ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਦਾ 'ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਾਗ ਸਾਡਾ' ਤਕ, ਉੱਥੇ 1978 ਤਕ ਉਸਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦ ਤਕ ਜਾ ਫੈਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਕਲਮ ਦਾ 'ਮੌਲੀ ਮੁੜ ਕੇ ਧਰਤ ਚੀਨ ਦੀ' ਤਕ। ਇਹ ਉਸਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਨੂੰ ਤਿਖੇਰਾ, ਪ੍ਰਚੰਡ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸੁਚੇਤ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਦਕਾ ਹੀ ਉਹ ਜਜ਼ਬੇ ਨਾਲੋਂ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਮਲ ਦੇ ਲੰਮੇਰੇ ਪੰਧ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਦਾ ਹੈ :

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਵਿਚਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਦੌਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਗ਼ਦਰ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਧਾਰਮਿਕ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜਸੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਉਹ ਦੇਸ਼-ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਤਕ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਉਸਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਰੁਮਾਂਸ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰੁਮਾਨੀ ਤਬੀਅਤ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਕਵਿਤਾ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਇਹ ਇਸ਼ਕ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ।

ਔਰਤ ਬਾਰੇ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਿਆਂ ਉਹ ਰੁਮਾਨੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਔਰਤ ਕਾਵਿ-ਪਾਤਰ ਪਿਆਰਿਆ-ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਤੇ ਬਹਾਦੁਰ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਵਿਤਕਰੇ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਤੇ ਉੱਸਰੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਮੁਮਕਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤੀਵੀਂ ਇਕ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸਲੀ ਸਵਾਲ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅੱਧੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਸਫ਼ਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਵਸੀਹ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 1917 ਦਾ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਅਤੇ 1936 ਦਾ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਅੰਦੋਲਨ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ-ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਵਸੀਹ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਤੇਰੇ ਗਿਰਾਂ' ਉਸਦੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹਨ, ਡੱਟਣ ਅਤੇ ਲੜਨ ਵਾਲੀ ਕੌਮੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੂਝ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਨਕਾਰੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀਆਂ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਜਿਸ ਬੰਦ-ਖੁਲਾਸੀ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ, ਆਰਥਕ-ਸਮਾਜਕ ਬਰਾਬਰੀ ਹੱਕ-ਸੱਚ-ਨਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਾਲੀ ਜਿਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 1947 ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਸੀ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਸ ਤਿੜਕ ਗਏ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਖ਼ਾਤਰ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਹਰ ਵਿਚ ਮੁੜ ਰੁੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇਸ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਜੋ ਰਾਹ ਹੈ ਉਹ ਉਹੀ ਹੈ ਜੋ ਲੈਨਿਨ, ਮਾਓ ਵਰਗੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ, ਸਾਮਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਏਸੇ ਰਾਹ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ ਕੇ ਇਸ ਰਾਹ ਉੱਪਰ ਤੁਰਨ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਟੱਲ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਅਨਿਵਾਰੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਧੁੰਧਲਕੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਟੱਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅਤੇ ਆਸਥਾ ਉਪਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜਕ ਅਨਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਤਾਂ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਸੰਦੇਹ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ-ਅਮਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਕਰਮ-ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਚੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਭੰਨਣਾ ਲੋਚਦੀ ਹੈ।

ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੀ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਊਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ-ਖ਼ਾਰਜ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕਿਰਤੀਆਂ, ਕਿਰਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸਕਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ-ਦਿਲ ਸੋਚਾਂ, ਬੋਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ-ਰੀਤਾਂ, ਵਿਹਾਜ ਗਏ ਮੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੱਜਦਿਆਂ, ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੀ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੂਝ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਸਾਮਰਾਜ ਅਤੇ ਯਮਰਾਜ ਦੇ ਇਕੋ-ਜਿਹੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟ ਸੇਧ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਸ਼ਵ-ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਲਈ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। 'ਧਰਤੀ ਦੀ ਜ਼ੁਲਫ਼ ਸੰਵਾਰਨ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰਾਤ ਦੇ ਹਨੇਰੇ' ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ 'ਸੋਨ-ਸਵੇਰ' ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਸੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤਿ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਜ਼ਹੀਨ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਸਮਾਜਕ ਅਨਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ-ਬੋਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਰੀਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਦੇਹ ਦੀ ਨਜ਼ਰ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੂਝ, ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਘੋਲ, ਜਥੇਬੰਦਕ ਏਕਤਾ, ਸੰਸਾਰ ਅਮਨ, ਲੋਕ-ਪਿਆਰ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ, ਬਰਾਬਰੀ, ਹੱਕ-ਸੱਚ-ਨਿਆਂ, ਨਿੱਜ ਨਾਲੋਂ ਪਰ ਦਾ ਫ਼ਿਕਰ, ਨਿਰੰਤਰਤਾ, ਕਰਮਸ਼ੀਲਤਾ, ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲਤਾ, ਸੂਝ/ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਖਆਰ, ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ, ਕਿਰਤੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਕਰਮ-ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ, ਕਵੀ, ਕਵੀ-ਕਰਮ, ਕਾਵਿ, ਕਲਾ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤਨਾ, ਮਿਥਿਹਾਸ-ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਪੁਨਰ-ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਪੁਨਰ-ਸਿਰਜਨਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦ, ਸਮਾਜਵਾਦ ਤੇ ਸਾਮਵਾਦ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਅਟੁੱਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਦਿ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਉਹ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰੋਕਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਉਸਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਅੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤਕ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ।

ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ਵਿਚ ਹੁਣ ਨਾ ਸੌਣ ਗੀਤ,
ਪਏ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਚਿਚਲਾਉਣ ਗੀਤ।....
ਇਹ ਸੁੱਤੀ ਚਿਣਗ ਮਘਾਵਣਗੇ,
ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਵਣਗੇ,
ਪਏ ਮਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਗੀਤ।
ਇਹ ਚਾਹਣ ਨਵਾਂ ਯੁਗ ਰਚਣਾ ਹੁਣ,
ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪਲਚਣਾ ਹੁਣ,
ਚੜ੍ਹ ਸੂਲੀਆਂ ਉੱਤੇ ਨੱਚਣਾ ਹੁਣ,
ਮੇਰੇ ਮਰਨੋਂ ਨਾ ਘਬਰਾਉਣ ਗੀਤ।
ਜਦ ਤੀਕਰ ਯੁਵਕ ਨਾ ਜਾਗਣਗੇ,
ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਨਾ ਗਾਉਣ ਤਿਆਗਣਗੇ,
ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਨੀਂਦੇ ਝਾਗਣਗੇ,
ਨਾ ਸੌਂਣ ਦੇਣ ਨਾ ਸੌਂਣ ਗੀਤ
ਪਏ ਦਿਨ ਰਾਤ ਚਿਚਲਾਉਣ ਗੀਤ।

ਲੋਹਾ

ਲੋਹਾ ਸਾਡਾ ਪਿਓ
ਅਸੀਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ,
ਅਸੀਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਜਾਏ।

ਲੋਹਾ ਸਾਡਾ ਇਸ਼ਟ
ਅਸੀਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ,
ਲੋਹਾ ਸਾਡੀ ਪਤ
ਅਸੀਂ ਲੋਹੇ ਪਰਨਾਏ।

ਲੋਹੇ ਦੇ ਬੇਲੀ ਅਸੀਂ
ਸੋਨੇ ਦੇ ਹੱਡ-ਵੈਰੀ,
ਭਾਉਂਦਾ ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਜਿਹੜਾ
ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਏ।

ਲੋਹੇ ਦੇ ਡੌਲੇ ਸਾਡੇ
ਲੱਤਾਂ ਇਸਪਾਤ ਦੀਆਂ,
ਦਿਲ ਹੈ ਫੌਲਾਦੀ ਸਾਡਾ
ਇਹਨੂੰ ਕੌਣ ਢਾਏ।

ਲੋਹਾ ਬਣੋ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ
ਜੁੱਤੀਆਂ ਲਿਤਾੜਿਉ,
ਲੋਹੇ-ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ
ਆਏ ਕਿ ਆਏ।

ਲੋਹੇ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਅਸਾਂ
ਜਿਤ ਲਏ ਖੰਡ ਸਾਰੇ,
ਲੋਹੇ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਅਸੀਂ
ਅੰਬਰਾਂ ਤੇ ਛਾਏ।

ਤੇਰੇ ਘੁੰਡ ਤੇ ਚਿਤਰੇ ਫੁੱਲ ਸੋਹਣੇ

ਜਦ ਨਜ਼ਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜੀ,
ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਜ਼ ਚੜ੍ਹੀ,
ਰਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਘੁੰਡ ਦੀ ਚੂਕ ਫੜੀ
ਅਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਗਏ ਭੁੱਲ ਸੋਹਣੇ,
ਤੇਰੇ ਘੁੰਡ ਤੇ ਚਿਤਰੇ ਫੁੱਲ ਸੋਹਣੇ।

ਤੇਰੇ ਘੁੰਡ ਦੀ ਵੇਖ ਬਹਾਰ ਸੱਜਨ,
ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਲਈ ਕੀਤੇ ਤਿਆਰ ਸੱਜਨ,
ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਢੋਏ ਹਜ਼ਾਰ ਸੱਜਨ,
ਸਾਥੋਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁਲ੍ਹ ਗਏ ਸੋਹਣੇ,
ਤੇਰੇ ਘੁੰਡ ਤੇ ਚਿਤਰੇ ਫੁੱਲ ਸੋਹਣੇ।

ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਬੋਲ ਨਾ ਬੋਲ ਸੱਜਨ,
ਘੁੰਡ ਖੋਹਲ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਖੋਹਲ ਸੱਜਨ,
ਬਹਿ ਵੰਜੀਏ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਸੱਜਨ,
ਸਾਨੂੰ ਏਨੀ ਹੀ ਦੇ ਛੱਡ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸੋਹਣੇ,
ਤੇਰੇ ਘੁੰਡ ਤੇ ਚਿਤਰੇ ਫੁੱਲ ਸੋਹਣੇ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਿਹਨਤ 'ਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰੋ।

ਨਾ ਵੰਞ ਢੋਲਾ

ਨਾ ਵੰਞ ਢੋਲਾ ਚੰਨਣਾ!
ਨਿਤ ਨਿਤ ਅਸਾਂ ਨ ਹਾੜੇ ਕੱਢਣੇ
ਨਿਤ ਨਿਤ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ।

ਜੇ ਜੀਵੇਂ ਤੇਰਾ ਰਹਿਣਾ ਕੂੜਾ,
ਲਾਹ ਵੰਞ ਹੱਥੀਂ ਮੇਰਾ ਚੂੜਾ,
ਖੋਲ੍ਹ ਜਾ ਨਾਲੇ ਕੰਘਣਾ।

ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਹੋਣਾ ਧੋਖਾ,
ਚੁਕ ਸੁਟਦੀ ਮੈਂ ਘੁੰਡ ਚਿਰੋਕਾ,
ਭਠ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਸੰਘਣਾ।

ਖ਼ਬਰ ਹੁੰਦੀ ਜੇ ਪਊ ਵਿਛੋੜਾ,
ਮੋਹਨ ਚਾ ਕਰਦੀ ਮੈਂ ਥੋਹੜਾ,
ਪਿਆਰ ਨਾ ਪਾਂਦੀ ਸੰਘਣਾ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ.ਸੇ.)

ਮਿਲਕਫੂਡ ਲਿਮਟਿਡ milkfood

ਸੀ ਆਈ ਐਨ : L15201PB1973PLC003746

ਰਜਿਸਟਰਡ ਦਫਤਰ : ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਬਹਾਦੁਰਗੜ੍ਹ-147021

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ : ਪਟਿਆਲਾ (ਪੰਜਾਬ); ਫੋਨ : 0175-2381404, ਫੈਕਸ : 0175-2380248

E-mail: milkfoodltd@milkfoodltd.com; Website : www.milkfoodltd.com

ਸੂਚਨਾ

ਸੈਬੀ (ਲਿਸਟਿੰਗ ਉਬਲੀਗੇਸ਼ਨਜ਼ ਐਂਡ ਡਿਸਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਕਵਾਇਰਮੈਂਟਸ) ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨਜ਼, 2015 ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ 29, ਜਿਹੜਾ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ 47 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਏ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 31 ਦਸੰਬਰ, 2020 ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਈ ਤਿਮਾਹੀ ਲਈ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸਟੈਂਡਅਲੋਨ ਅਤੇ ਕਨਸੋਲੀਡੇਟਿਡ ਅਨਆਡਿਟਿਡ ਵਿੱਤੀ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚਾਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੋਰਡ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, 12 ਫਰਵਰੀ, 2021 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ viz.www.milkfoodltd.com ਅਤੇ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਜਿਥੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਜ਼ ਲਿਸਟਿਡ ਹਨ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ viz.www.bseindia.com ਤੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਕਫੂਡ ਲਿਮਟਿਡ
ਸਹੀ/-
(ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਠਾਕੁਰ)
ਕੰਪਨੀ ਸੈਕਰੇਟਰੀ

ਮਿਤੀ : 01 ਫਰਵਰੀ, 2021

Kissan Kheti Store

S. Mahinder Singh Nadala
Writer & Press Reporter
Mobile: 98158-81729

Deals In: Seeds, Pesticides Insecticides & Fertilizers

Old is Gold

Ashoka Dry Cleaners

Bazar Bansanwala Phagwara
Prop. Rishi Kaura
M: 98724-77082

ਐਡੀਟਰ, ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਅਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਖੇਮਕਰਨੀ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਰਣਜੀਤ ਨਗਰ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਨਹਿਰੂ ਗਾਰਡਨ ਰੋਡ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਦਫਤਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਿਹਨਤ (ਪੰਜਾਬੀ) ਕਨਾਟ ਸਰਕਸ ਪੱਕਾ ਬਾਗ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਮਾਲਕ ਕਮਲ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ। ਆਰ.ਐਨ.ਆਈ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 61817/95